

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Ι. ΤΣΙΠΑ

**ΑΝΤΙΛΑΛΗΜΑ
ΑΡΜΑΘΙΑΣ ΑΝΑΜΝΗΣΕΩΝ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗ**

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΜΑΡΟΥΣΙ
1985

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΚΟΝΙΤΣΑΣ
ΑΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 49319
ΠΩΣΗ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 28/3/2003
ΤΑΞΙΝ. ΑΡΙΘΜ. 398094953 ΤΣΔ

Λωδ. εγγ. 1049

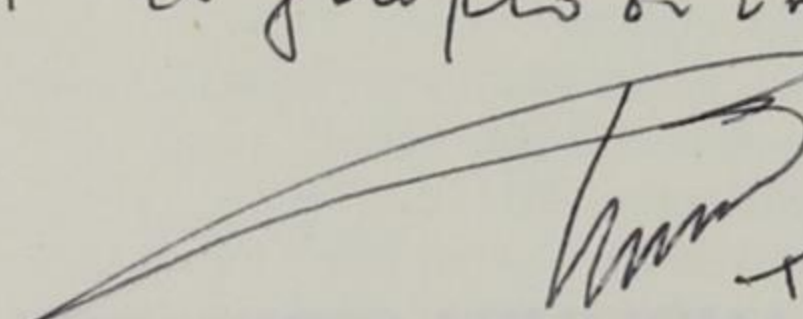

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΑΦΙΕΡΩΣΗ

Σε όσους με βοήθησαν βαθιά στις δύσκολες και πολύ στεγνές μέρες της φοιτητικής μου ζωής και ειδικά στον πολύ αγαπητό σε όλους τους Πυροσφαιριστές Γιάννη Λάλη και τον Μαθησιακό Χορήγαγο Παπαζήση.

Στοιχίσματα Ευρωπαϊκή
Αχιλλέα Γ. Κορίον
Τμηματάρχου Βιβλιοθήκης Κούτσας
Με' ευφραση βαρυτάτης ευγνωμοσύνης
και ευγνωμοσύνης.

Νίκη Τσίτσας
Περβολιανού
Ευφώντη Κούτσας
Τ. 15124

- Ηθικό χρέος έκφραση ευγνωμοσύνης και ευχαριστίας εις όλους που διάβασαν το βιβλίο μου Αρμαθιά αναμνήσεων, έγγραφα και έκαναν θερμή και καλόπιστη κριτική σε εφημερίδες και περιοδικά.
- Προσφορά νέου υλικού από το ιστορικό και λαογραφικό πατρογονικό αρχείο.
- Αμυδρό φως στα λλοτινά εκείνα όμορφα χρόνια που πάνε να σβύσουν σήμερα στην εποχή του υλικού ευδαιμονισμού.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κούτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Το βιβλίο αυτό προσφέρεται ΔΩΡΕΑΝ όπως και όλα τα 1.000 αντίτυπα του βιβλίου «ΑΡΜΑΘΙΑ ΑΝΑΜΝΗΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗ» προσεφέρθησαν ΔΩΡΕΑ. Αυτό είναι μια αξόφληση ενός ηθικού χρέους προς συγχωριανούς μου και φίλους, που γεννήθηκε μέσα μου από την εποχή που ήμουν ακόμα στη σαρμανίτσα που τότε κούναγε σιγοτραγουδώντας η καλή μου Γιαγιά και η στοργική Μάνα μου Ρίνα Ι. Τσίπα.

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Το βιβλίο αυτό βγήκε καθαρίο μέσα από τα κατάβαθα της καρδιάς μου:

A) Για να τιμήσει και ευχαριστήσει δημόσια όλους εκείνους που είχαν την ευγενή καλοσύνη μετά το καλοδιάβασμα του βιβλίου μου «ΑΡΜΑΘΙΑ ΑΝΑΜΝΗΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗ» να μου στείλουν συγκινητικές επιστολές και ζεστές, καλόκαρδες και καλόπιστες κριτικές που δημοσίευσαν σε διάφορες τοπικές εφημερίδες και περιοδικά, και είναι πάρα πολλές αυτές που δεν το πιστεύουν τα μάτια μου.

B) Για να φέρει και πάλι κατά το δυνατόν καλύτερα τον κάθε ειδικά ηλικιωμένο συγχωριανό μου σε τέτοια ζηλευτή θέση και στιγμή που κάπως ξεκόθασα να βλέπει κάθε φορά μέσα στο σύθαμπο, το πατρογονικό σπίτι του και να θυμάται, να θυμάται τα παλιά του τότε γι' αυτόν Χρυσού Αιώνα και να στοχάζεται.

Γ) Για να παροτρύνει τις νέες επερχόμενες γενιές να διαβάζουν και να μαθαίνουν το λαογραφικό πλούτο, τη φυσιογνωμία της πατρογονικής εστίας, όλη την ιστορία του παλιού καιρού που τώρα τον έχει, εξωραΐσει η χρονική απόσταση που μας χωρίζει και

Δ) Για να σφουγγίσει μερικά αγνά δάκρυα από τα μάτια των καλών χωριανών και συμπατριωτών που άφησαν να τρέχουν όταν διάβαζαν και ρούφαγαν το περιεχόμενο της Αρμαθιάς Αναμνήσεων από την Πυρσόγιαννη, αυτού του πνευματικού μου έργου που βγήκε πολύ αργά ύστερα από τόσα χρόνια σε μια ηλικία που κάπως και τα φτερά της φαντασίας μου έχουν διπλώσει και η μνήμη έχει χάσει τη ζωηράδα και τη λαμπρότητα.

Αλλά τι να γίνει κάλλιο αργά παρά ποτέ.

ΚΡΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ

ΤΙ ΕΓΡΑΨΑΝ ΓΙΑ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΜΟΥ «ΑΡΜΑΘΙΑ ΑΝΑΜΝΗΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗ»

Η Χρυσάνθη Ζιτσαία, κορυφαία ποιήτρια, στις εφημερίδες Πανηπειρωτική & πρωινά νέα γράφει: «Η αποθέωση της θύμησης της νοσταλγίας και της αγάπης ενός νοσταλγού αγνού Ηπειρώτη θα μπορούσαμε να πούμε πως είναι το βιβλίο αυτό που με της καρδιάς τη ζέστα ζωντανεύει τον παλιό μιας περασμένης εποχής, όχι βέβαια και τόσο παλιάς και πολύ μακρινής μα έλα που το λαχανιασμένο τρέξιμο του καιρού μας απομάκρυνε τόσο και μας αποξένωσε από τα γνωρίσματα του τόπου μας κι από τους Εφεστίους Θεούς μας που αποτελούν το λαϊκό μας πολιτισμό ώστε να φαντάζουν τώρα σαν Παραμύθι. Ένα συγκινητικό κι ευλαβικό προσκύνημα επιχειρεί ο συγγραφέας στην ιδιαίτερη πατρίδα του την Πυρσόγιαννη, εκεί στ' άγια πατρογονικά χώματα, να μαζέψει τ' ακριβά και αμάραντα στολίδια του τόπου. Εκεί μας παίρνει κι εμάς μαζί του να μας ξεναγήσει και μπροστά στα έκθαμβα μάτια μας ξετυλίγει γοητευτικές εικόνες τη μιά πίσω από την άλλη από την ΑΡΜΑΘΙΑ των αναμνήσεων που τις κρατούσε αξεθώριαστες μέσα του κι αλώβητες από το χρόνο. Έτσι, αναδύονται όλα όσα συνθέτει η ζωή πριν από λίγες δεκαετίες. Ήθη, έθιμα, δοξασίες, γιορτές πανηγύρια, γάμοι, ξενητιά, δημοτικά τραγούδια χαρές και καϋμοί, επαγγέλματα, ανέκδοτα χρονικά λυπητερά κι ευχάριστα, συγκεντρωμένα κι αποθησαυρισμένα αποτελούν το πολύτιμο υλικό του βιβλίου. Κι όλο αυτό το ακριβό υλικό που θέλησε να διασώσει από τον καταχωνιαστή το χρόνο, το σύνθεσε με τη δομική εκείνη τέχνη που κάτεχαν οι φημισμένοι συμπατριώτες του οι Πυρσογιαννίτες μάστοροι που «έχτισαν τον κόσμο», καθώς θρυλείται. Κι ας λέει στον πρόλογο με σεμνότητα ότι δεν είναι πρωτομάστορας του λόγου και της γραφής και πως η εργασία του είναι μια μικρή προσπάθεια.

Κι εμείς προσθέτουμε πως κι η εργασία του είναι αξιόλογη και η προσφορά πλούσια και σημαντική. Όχι μόνο για τη μικρή πατρίδα του το κεφαλοχώρι Πυρσόγιαννη ή γενικότερα για την Ήπειρο μας, αλλά και πιο πλατειά για την ελληνική πατρίδα, την παράδοση, τις ρίζες μας και το λαϊκό μας πολιτισμό. Το τι προσφέρουν τέτοιου είδους βιβλία περιττό να τονίσουμε. Σε μερικά χρόνια δεν θα υπάρχουν άνθρωποι που θα κρατούν σαν γκόλφι μια “αρμαθιά αναμνήσεων” να τους θερμάνουν την ψυχή και να αισθάνονται σαν “χρέος ιερό” όπως στη περίπτωση τούτη να τις αφηγηθούν να τις αποθησαυρίσουν και διασώσουν. Στις σελίδες του βιβλίου υπάρχουν χαρακτηριστικές φωτογραφίες με τοπικές φορεσίες,

πρόσωπα, τοπία και άλλα σχετικά με το περιεχόμενο που στολίζουν το βιβλίο και ζωντανεύουν τη γραφικότητα του κειμένου που το αποκαλεί «Αναβάπτισμα στην προγονική κολυμβύθρα» όπως και πραγματικά είναι...»

Η ίδια, στην προσωπική επιστολή που μου έστειλε μεταξύ των άλλων γράφει... «Ξεναγείτε τον αναγνώστη με το τραγούδι, την εικόνα, τη ζεστή ανάσα του λόγου σας. Νοερό κι ιερό προσκύνημα, στη γενέθλια γη, τ' άγια χώματα. Χτίσατε ένα πνευματικό Μνημείο του λαϊκού μας Ηπειρώτικου πολιτισμού που διασώζει πάρα πολλά να μένουν και στις επόμενες γενιές από εκείνα που εξαφανίζονται και χάνονται με το χρόνο και τον καινούργιο τρόπο ζωής... Είναι προσφορά στον τόπο μας».

Ο Βασίλης Κρασίτης, πολυγραφέστατος ιστορικός συγγραφέας μεταξύ των άλλων γράφει... «Κάτω λοιπόν από ένα τέτοιο κλίμα είναι φανερό με πόσο ενδιαφέρον και αγάπη έσκυψα στις σελίδες του βιβλίου σας. Αλλά και το είδος αυτών των εργασιών αγγίζει τα πνευματικά μου ενδιαφέροντα ως εσωτερική έκφραση και καταβολή. Κίνητρό τους ευγενικό και δημιουργικό είναι ο τόπος, το πρωταντίκρουσμα της ζωής η χυμώδης εφηβεία, τα πρώτα, από οποιαδήποτε αιτία, εσωτερικά σκιρτήματα, ο πόθος της ζωής με το πλάσιμο των ονείρων, η αγάπη του ανθρώπου, της φύσης κ.λπ. Ένας κόσμος έμψυχων και άψυχων που μας συντροφεύει στο χώρο των αναμνήσεων όταν σε άλλους τόπους δίδουμε τον αγώνα της δημιουργίας μας και της συμβολής στο κοινωνικό σύνολο και μας θερμαίνει στην ολοκλήρωση των ιδανικών μας. Από αυτό τον δρόμο με καθαρότητα αισθήματος και με συνείδηση κατορθώσατε να ανταμώσετε άξια την παράδοση με την ιστορία, ν' αναστήσετε ηθογραφικά και λαογραφικά περασμένες εποχές, να διεισδύσετε ψυχολογικά σε μορφές προγόνων, εκφράζοντες σε μερικές περιπτώσεις και πνεύμα τραγικό. Και είναι στο ενεργητικό σας αυτό το απλό ύφος που συγκρατάει τον καλό αναγνώστη και τον κάνει καλό δέκτη των λυτρωτικών μηνυμάτων σας. Δώσατε ένα έργο ευπρόσδεκτο που δίκαια παίρνει τη θέση του στην Ηπειρωτική δραματολογία».

Ο Ιωάννης Μαυρομάτης, δημοσιογράφος και διαλεχτός Πυρσογιαννίτης.

Πέρα από όσα έγραψε στην εφημερίδα «Πρωινος λόγος» Ιωαννίνων στις 19.1.1984, σε προσωπική του επιστολή γράφει:

«Αγαπητέ μου κ. Τσίπα, λάτρη και υμνητή της γενέθλιας γης, τόσο από μένα όσο και από όλους τους Πυρσογιαννίτες παροικίας Ηγουμενίτσας, παρακαλώ να δεχθείτε τα πιο θερμά και εγκάρδια συγχαρητήρια για την έκδοση του πολυτίμου βιβλίου σας «ΑΡΜΑΘΙΑ ΑΝΑΜΝΗΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗ» που διαβάζοντάς το μας έφερε κοντά στην πατρώα γη και μας ζωντάψεψε τις δικές μας παιδικές νοσταλγικές αναμνήσεις.

Ένας έκαστος από μας, σας ευχαριστούμε για την αφιέρωση του πολυτίμου αυτού ιστορικού και λαογραφικού πονήματος ΔΩΡΕΑΝ, εις εκδήλωση της αγάπης σας προς τους συμπατριώτες μας, επί σκοπώ και μόνο κάθε σπίτι Πυρσογιαννίτικο όπου και αν βρίσκεται σε όποια χώρα και πόλη της υδρογείου να στολίσει τη βιβλιοθήκη του, να διαβάζεται από

τις επερχόμενες γενιές των Πυρσογιαννιτών και να τους συνδέει μεταξύ των περισσότερων.

Αγαπητέ μου είναι μία αξιόλογη εργασία που μόνο ένας Νίκος Τσίπας με την πατριδολατρεία που τον διακρίνει, τη βαθιά γνώση των εθίμων και παραδόσεων του χωριού μας μπορούσε να την κάμει ως επίσης και με την ανυπόκριτη χαρά και ευχαριστηση που αισθάνεται να κληροδοτήσει στον τόπο τέτοιο πνευματικό έργο, συμπληρώνοντας έτσι τα λίγα ιστορικά και λαογραφικά στοιχεία που υπάρχουν μέχρι σήμερα για την Πυρσόγιαννη.

Γι' αυτό και πάλι σας συγχαίρουμε και σας ευχαριστούμε με την ίδια αγάπη και εκτίμηση που ταιριάζει σε τέτοιους αγνούς και θερμούς πατριώτες και φίλους»...

Ο Νέστωρας Μάτσας, λόγιος-καλλιτέχνης.

«Φίλε κ. Τσίπα, πολύ χάρηκα την πολύτιμη εθνογραφική και λαογραφική σας «ΑΡΜΑΘΙΑ» έργο μόχθου και αγάπης θ' αποτελέσει πολύτιμη κιβωτό για τον αυριανό ερευνητή. Τις αναμνήσεις σας τις παρουσιάζετε άνετα και γλαφυρά έτσι που το ίδιο άνετα να τις ζούμε κι εμείς μέσα από τις σελίδες σας. Καλή δύναμη».

Ο Κώστας Παπαδόπουλος, κριτικός-λογοτέχνης, δάσκαλος. Στα Θεσπρωτικά Νέα Γράφει...

«...Ο Νικ. Τσίπας από την Πυρσόγιαννη που έγραψε το βιβλίο «ΑΡΜΑΘΙΑ ΑΝΑΜΝΗΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗ» έκανε για τη Γενέθλια γη την Πυρσόγιαννη με το παραπάνω το καθήκον του. Μεγάλο το χωριό, Κεφαλοχώρι με ιστορία πολλών εκατοντάδων χρόνων, με ανθρώπους που ρίζωσαν εκεί και δημιούργησαν αλλά κι έγιναν γνωστοί από τη μαστορική τους τέχνη δεν ήταν δυνατόν παρά να έχει πλούσιο ιστορικό, λαογραφικό και πολιτιστικό υλικό. Αυτό το υλικό έκλεισε στο καλογραμμένο βιβλίο του με τις 170 σελίδες του ο σ. για να μη χαθεί, να μη σβήσει όπως σβήνουν δυστυχώς τα χωριά μας τα ορεινά. Έτσι ότι δημιουργήθηκε σε αυτόν τον τόπο, οι κάτοικοι του οποίου «έχτισαν τον κόσμο» όπως θέλουν να το λένε χάρη στον κ. Τσίπα θα επιζήσει.

Μεγάλο χωριό η Πυρσόγιαννη χρειαζόταν μια ευσυνείδητη πένα για να βρει, να ζωντανέψει, να περιγράψει και να αποθανατίσει όλα τα στοιχεία του λαϊκού πολιτισμού που οι κάτοικοι δημιούργησαν. Η πένα αυτή του κ. Τσίπα που με υπομονή έκανε τη συλλογή και την ταξινόμηση. Διαβάζοντας το βιβλίο του κ. Τσίπα ανεβαίνεις στην Πυρσόγιαννη, ζεις τα «Μαστοροχώρια», συμμετέχεις στον πόνο του ξενιτεμού και στη χαρά του γυρισμού. Κουβεντιάζεις με τα πλατάνια και τις βαλανιδιές της παίρνεις μέρος στους γάμους, στις χαρές και στα πανηγύρια. ...Ο συγγραφέας είχε τη δύναμη να εφαρμόσει με επιτυχία εκείνο που πίστευε και δίδασκε ο συγχωριανός του Μεγάλος Ηπειρώτης Παιδαγωγός Ευριπίδης Σούρλας, ότι όλα ξεκινούν από τη Γενέθλια γη και όλα εκεί τελειώνουν. ...Και τελειώνω με μια ευχή, να βρεθεί ένα σκηνοθέτης που θα σκηνοθετήσει το λαμπρό σενάριο του κ. Τσίπα για να ζωντανέψει αληθινά ο χώρος της Πυρσόγιαννης. Το βιβλίο του δίνει τέτοια δυνατότητα. Συγχαίρω τον συγγραφέα και τον ευχαριστώ για τη χαρά που μου έδωσε με τη θύμηση του λαογραφικού πλούτου της Πατρογονικής Εστίας, της Πυρσογιαννίτικης Γης»...

Παπαϊωάννου Ιωάν. συμβολαιογράφος Κόνιτσας - συγγραφέας.

«...Είναι πάρα πολύ καλό από κάθε άποψη, γεμάτο πλημμυρισμένο από τη νοσταλγία του χθες, τότε που παρά τις πολλές δυσκολίες (σκληρή δουλειά, σκλαβιά, στερήσεις, ταλαιπωρίες κ.λπ.), μπορούσε κι άνθιζε αυτό το λουλούδι που λέγεται ευτυχία και κρατούσε, ανάλογα περισσότερο ή λιγότερο χρόνο, πάντως κρατούσε εν αντιθέσει με το σήμερα που σπανιότατα φαίνεται ν' ανθίζει και πρέπει πολύ να ψάξεις για να το δεις. Θαυμάζω το τζάκι του εξώφυλλου. Αχ αυτή η Εστία πως μάζευε κάποτε κοντά της όλη την οικογένεια. Τι χαρά, τι ευτυχία! Να μπορούσαμε κάποτε να ξαναβρίσκαμε το χαμένο εαυτό μας. Πώς γίναμε έτσι μας έπνιξε το άγχος, λες κι έχουμε ρίζες εδώ στη γη και πρέπει όλα να τ' αποκτήσουμε όλα να τ' απολαύσουμε κι όλα νάναι δικά μας... Θερμά λοιπόν συγχαρητήρια για το ωραιότατο αυτό δημιούργημά σας. Όποιος γνωρίζει από τέτοιες εργασίες, εκείνος μπορεί καλύτερα να εκτιμήσει μια τέτοια προσπάθεια, ο κόπος κι ο χρόνος δεν πληρώνονται με τίποτα...»

Ο Βρέλης Γεώργ. Κριτικός-λογοτέχνης.

«...Πρόκειται για ηθογραφικές και λαογραφικές περιγραφές. Στη σύνθεση των δυο και με ιστορικά στοιχεία μας ζωγραφίζει τη φυσιογνωμία της έμπυχης Πυρσόγιαννης, τι γενιές που γαλουχήθησαν στην αγκαλιά της. Το πινέλλο το βουτά στα χρώματα του φιλοπατοικού πάθους και του ενθουσιασμού. Γι' αυτό και φιλοδοξεί στις νέες γενιές να μεταδώσει την ιστορία των προγόνων. Ο Νικ. Τσίπας λαχταράει να διασώσει από τα γενέθλια φύτρα ότι μπορέσει, γιατί όλα σβήνουν κι όλα σαρώνονται από τα νέα ήθη τα νέα ρεύματα του ισοπεδοφτικού υλικού ευδαιμονισμού που λωτοθρέφτει τη λήθη. Για να μη χαθεί το παρελθόν και να διατηρηθεί με ακμαιότητα η παράδοση ο ομφάλιος λώρος αιώνων και εποχών. Εκλαϊκευμένο το βιβλίο, σε γλώσσα απλωτή διαβάζεται ευχάριστα και συγκινεί και μας οδηγεί σ' αναδρομές κι αναπολήσεις. Μας μυεί σε περιστατικά, γεγονότα, συμβάντα με πολλές λεπτομέρειες, μας φέρνει με αμεσότητα κοντά τους, αναπλάθοντας χωροχρονικά, παραστατικά αποθέματα της μνήμης και αφηγήματα. Διεγείρει αναμνήσεις, επαναφέρει ιστορίες, ξαναγυρίζει τη ζωή. Τα δένει όλα σε αρμονική ύφανση με επιζήσεις με οργανική διάρθρωση. Τις σελίδες διαρρέει εξομολογητική τάση, ειλικρίνεια και νόστος. Πατριδολάτρης ο γηγενής της Πυρσόγιαννης ξενητεμένος και πιοτερο νοσταλγός για να γεφυρώσει τον πόνο από τη στέρηση του χωριού του καταπιάστηκε με τούτο το γράψιμο. Αυτό και το κίνητρό του για να αξιοποιήσει με τη διερεύνηση και να φέρει στο φως της διάρκειας αλλοτινά της ομορφιάς κι αξέχαστα τα πατρογονικά χρόνια. Θύμησες σωρό ορμούν απ' όλα τα ηλιακά στάδια του συγγραφέα και ξεδιαλύνουν στην κρίση και την αντικειμενικότητα και παίρνουν από διαλογή την πρέπουσα θέση στα γραπτά του. Δεν τον πρόδωσε η μνήμη του. Μεγάλο το θυμητικό και επίμονη η εξέταση. Βιώματα παραστάσεις και πείρα σαν κάτι το ημερολογικό κάτι το στενά οικογενειακό που ευρύνεται κι αγκαλιάζει τη μικρή ακριτική κοινωνία. Ολόκληρο το φάσμα εσώψυχο και εξωτερικό, νωπή η πραγματικότητα και σφύζουσα με ανόθευτη παράθεση.

Ο συγγραφέας έκανε το χρέος του. ...Διαβασμένος με καλή ενημέρωση

ταχτηκε να δίνει την πνοή του, να δίνει την ύπαρξή του, να δείχνει σεβασμό σε κείνη την εστία των συνόρων με τη φλόγα του Ηπειρωτισμού του. Το βιβλίο του Νίκ. Τσίπα αποτελεί ένα ντόπιο ηπειρωτικό καλόκαρδο ζεστό της μικρής, μα ιστορικής πατρίδας του χαιρετισμό. Μας αφήνει ένα μήνυμα Ηπειρολατρίας και μας χαρίζει ένα νοερό προσκύνημα. Όπως εξομολογείται στον πρόλογό του δεν το έβγαλε για λογοτεχνική προβολή. Χωρίς όμως να το θέλει φανερώνεται ότι και το αφηγηματικό ταλέντο έχει και ευαισθησία και ποιητική ψυχή. Είναι πόνημα γκαρδιακό και δημιουργία αφιερωμένα στη γενέτειρα με αισθήματα λατρευτικά στον τόπο του. Το βιβλίο του σημαδεύει το χωριό του Πυρσόγιαννη στις συνειδήσεις μας. Σημαντική η προσφορά στο γενέθλιο μέρος του αναβαφτίζει ακρίτες και ταξιδεμένους που κονταροχτυπούν τη λησμονιά και χειροπιάνονται αδελφικά παιδιά του ίδιου χωριού να διασώσουν την τοπική και πολιτιστική και πνευματική κληρονομιά».

Ο Ιατροίδης Άγγελος Πρόεδρος Συμβουλίου της Επικρατείας.

«Αγαπητέ μου Νίκο, με συγκίνησε η ευγενής προσφορά του βιβλίου σου "ΑΡΜΑΘΙΑ ΑΝΑΜΝΗΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗ". Το διάβασα έχει μεγάλο ενδιαφέρον και είναι θαυμάσια γραμμένο. ... Σε θαυμάζω που έχεις το κέφι και την ικανότητα να ασχολήσε με τόσα ωραία θέματα. Σε ευχαριστώ με όλη την καρδιά μου».

Οι Λουκάς, Τούλα Θεοχαροπούλου Καθηγητές Πανεπιστημίου Θεσ/νίκης.

«...Θερμά συγχαρητήρια για τον παρουσιαστή και πνευματικό άνθρωπο της Πυρσόγιαννης...»

Ο Dr. Hans Eideneier Γερμανός καθηγητής UNIVERSITA ZU KOLN, έδρα Ελληνική Φιλολογία.

«Αγαπητέ κύριε Τσίπα, ευχαριστώ πάρα πολύ για το τόσο πολύτιμο βιβλίο σας αρμαθιά αναμνήσεων από την Πυρσόγιαννη· το θαυμάζω για το πλουσιότατο λαογραφικό υλικό που μαζέψατε από την ιδιαίτερη πατρίδα σας. Με βαθιά εκτίμηση».

Ο Χαρσούλης Κ. Φαίδων. Υφηγητής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Σας ευχαριστώ θερμά για το βιβλίο σας το οποίο διάβασα με πολλή προσοχή. Σας συγχαίρω που μαζέψατε με στοργή, γνώση και αγάπη όλα τα λαογραφικά στοιχεία που ζωντανεύουν το χωριό και τις παραδόσεις του.

Αν και δεν γεννήθηκα ούτε μεγάλωσα στην Πυρσόγιαννη εντούτοις αισθάνομαι ότι αποτελεί ένα κομμάτι του εαυτού μου. Η προσπάθειά σας να διατηρήσετε ζωντανή την ψυχή της μου δίνει την απαραίτητη εκείνη ιστορική συνέχεια που μας κρατάει όλους δεμένους με την πατρίδα μας».

Ο Πετρονώτης Αργύρης Καθηγητής Πανεπιστημίου, λόγιος.

«Αγαπητέ πατριώτη κ. Νικ. Τσίπα, Πυρσογιαννίτης δεν είμαι πολιτογραφμένος, αλλά φτεροκοπάει η καρδιά μου όταν ακούω γι' αυτήν. Έτσι έγινε σαν πήρα την ΑΡΜΑΘΙΑ ΑΝΑΜΝΗΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗ, με θερμή αφιέρωση στην ταπεινότητά μου, σύγχρονα μια ποιητική εξομολόγηση και μαρτυρία... Κύριε Νίκο είναι σπουδαία και διαλεχτή εργασία. Το πόσο η αγάπησας τη γέννησε και όχι η τυχόν φιλοδοξία σας φαίνεται και από την παράκλησή σας (σελίς 6) στον καθένα φίλο να συμβάλει γράφοντάς σας. Εγώ το βρίσκω να έχει τόση ζεστασιά

σαν φίλος σας. Σαν δάσκαλος και ερευνητής ευχάριστα θα έβλεπα παραπομπές σε έγγραφα με τον τόπο που φυλάγονται παραπομπές σε βιβλία και εφημερίδες με χρονολογίες εννοώ για τα αποσπάσματά σας... Νομίζω δε ότι πρέπει να γίνει πιο γνωστό το έργο σας και να παρουσιαστεί και στο περιοδικό «ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ» παρακαλώ στείλτε το εκεί: Καθηγητή κ. Δημ. Λουκάτο, Ελληνική Λαογραφική Εταιρεία, Διδότου 12, 10680 Αθήνα. Με τιμή και αγάπη».

Λουκάτος Δημ. Καθηγητής Πανεπιστημίου, λόγιος ιστορικός.

«Αγαπητέ μου κ. Τσίπα. Σας ευχαριστώ για την Αρμαθιά αναμνήσεων από την Πυρσόγιαννη καθώς και διά την ευγενική και επικοινωνιακή γραπτή αφιέρωση που μου κάνετε. Το διάβασα με ενδιαφέρον για το παραδοσιακό περιεχόμενό του και με αγάπη προς την Ήπειρο και τα χωριά της Κόνιτσας που γνωρίζω καλά από τα χρόνια του πανεπιστημιακού δασκάλου στα Γιάννενα... Στο προλογικό σημείωμά σας και στο κεφάλαιο ΑΝΑΒΑΠΤΙΣΜΑ» δείχνετε αμέσως το πνεύμα της εργασίας σας, ότι δεν επιδιώξατε λογοτεχνικό ή λαογραφικό συστηματικό σύγγραμμα, αλλά αφήσατε τα νοσταλγικά αισθήματα και τις αναμνηστικές γνώσεις σας να συναντηθούν με την ανάγκη της παρακαταθήκης και της συμβουλής σας στους νεώτερους. Το πετύχατε γιατί περιγράφετε όσα εζήσατε και όσα θυμάστε, με λυρισμό και συναισθηματισμό και δεν παύετε να συνιστάτε στους συγχωριανούς σας να μη εγκαταλείπουν την Πυρσόγιαννη και στους νεώτερους να μην ξεχνούν και να μην αδιαφορούν για τα Πυρσογιαννίτικα. Ανάμεσα όμως από τις αναμνήσεις, τους παραδοσιακούς στόχους βγαίνουν πολλές πληροφορίες που ενδιαφέρουν τη λαογραφία όπως π.χ. τα πολλά κεφάλαια για τους μαστόρους, τη ζωή των, για τους αποχαιρετισμούς, της ξενιτειάς, για τους χορούς για τις οικογενειακές σχέσεις, για το γάμο το πιο συστηματικό κεφάλαιο... Χαρακτηριστικές και οι φωτογραφίες του βιβλίου σας που έπρεπε να φέρουν όλες τις χρονολογίες, ευχάριστο αρχιτεκτόνημα ο ΑΓΙΟΣ ΜΗΝΑΣ... Θα σημειώσω το βιβλίο σας στη ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ.

Ο Γιαννής Περικλής Χειρουργός Ιατρός-Διευθυντής.

«Αγαπητέ Νίκο το βιβλίο σου γραμμένο με λυρική και ρομαντική διάθεση είναι άξιο λογοτεχνικού και λαογραφικού βραβείου συγχαρητήρια.

Η Σοφία Σκέντζου, Ποιήτρια, πρόεδρος Ομίλου Λουτρακίου, Διευθύντρια εφημερίδας το ΛΟΥΤΡΑΚΙ.

«Διευθυντής του Υπ. Εμπορίου ο φίλος και μέλος του ομίλου μας ο Νίκος Τσίπας φλογερός πατριδολάτρης και νοσταλγός των παιδικών του χρόνων με κομμένη ανάσα όπως γράφει στην αφιέρωσή του και με θρησκευτική ευλάβεια συγκέντρωσε κάθε στοιχείο που συνθέτει την ιστορία της πατρίδας του, Πυρσόγιαννης. Τα Μαστορόπαιδα, ο δείπνος στο σοφρά, η επιστροφή των μαστόρων, τα μπουλούκια, τον καιρό που ήταν αρραβωνιασένη η μάννα μου, ο αργαλειός, ο γάμος, τα σπίτια της Πυρσόγιαννης γραμμένα παραστατικά και με ωραία ρέουσα γλώσσα, μας δίδουν μια εικόνα ζωντανή από τα ήθη και τα έθιμα της πατρίδας του που τόσο αγάπησε. Ο Niebwhr λέει, "όποιος γράφει την ιστορία της ιδιαίτερης πατρίδας του εκτελεί ένα ιερό χρέος προς αυτήν". Αυτό έκανε και ο Νίκος

Τσίπας εκδίδοντας το βιβλίο του ΑΡΜΑΘΙΑ ΑΝΑΜΝΗΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗ. Τον συγχαίρουμε».

Ο Μιλτιάδης Μούτσιος Διπλωματικός Υπάλληλος Ελλ. Πρεσβ. Ρώμης.

«Αγαπητέ μου φίλε, έλαβα το ωραίο σου βιβλίο και σε ευχαριστώ πολύ. Ήταν μια έκπληξη για μένα η φιλολογική σου ικανότητα. Το βιβλίο σου, πλουσιότατο εις το περιεχόμενο των αναμνήσεων πατριωτικών και εθνικών εκ της ιδιαίτερας σου πατρίδας, απειχεί γενικότερον και των Ηπειρωτικών παραδόσεων και σε συγχαίρω θερμά για το έργο σου αυτό. Πλούσιο και εις πατριωτικά, εθνικά και θρησκευτικά αισθηματα που πιγάζουν από την αγάπη σου προς την πατρίδα. Πόσο με συνεκίνησε η ανάμνηση εις την ευγενική σου αφιέρωση εις εμέ της ιστορικής περιόδου που συνυπηρετήσαμε μαζί στα Γιάννενα (1947-49)».

Ο Δελαμάνης Γιάννης τ. Γεν. Δ/ντής Υπ. Εμπορίου.

«Διάβασα την Αρμαθιά αναμνήσεών σου από την Πυρσόγιαννη και πίστευέ με πως η συγκίνησή μου στάθηκε πολύ μεγάλη. Με γύρισε αρκετές δεκαετίες πίσω, γιατί ας μη το ξεχνάμε οι πιο πολλοί από κάποια «Πυρσόγιαννη» ξεκινήσαμε το στρατί της ζωής μας. Στ' αλήθεια Νίκο μέ 'κανε να θυμηθώ τόσα πολλά, να νοσταλγήσω τόσες εικόνες με το μυστηριακό νόημα στην παιδιάστικη φαντασία μου, έτσι που να μην μπορώ να κρύψω ένα αλλόκοτο συναίσθημα που ένιωθα περιτρέχοντας τις σελίδες του. Το σπίτι, ο αργαλειός, ο Γάμος, ο τρυγητός, το πλατάνι, η βαλανιδιά και όλες οι άλλες εικόνες όλα καλομαστορεμμένα από πρωτομάστορα κι όχι μαστορόπαιδο που ξέρει να τοποθετεί το κάθε λιθάρι στη σωστή θέση. Ένα μεγάλο Εύγε, σου αξίζει κι ακόμα ένα μεγάλο ευχαριστώ που είχες την καλοσύνη να μου στείλεις αυτό το Πυρσογιαννίτικο Μνημείο».

Ο Κωστοβασίλης Νικηφ. Επίτιμος Δ/ντής Υπ. Εμπορίου

«Πήρα το βιβλίο σου αρμαθιά αναμνήσεων από την Πυρσόγιαννη που μου χάρισες και σε ευχαριστώ θερμά. Το βιβλίο αυτό δεν το διάβασα απλώς αλλά το μελέτησα, το ενδοσκόπησα και το πέρασα από την κρισάρα του μυαλού μου για να διαπιστώσω μια επιστημονική και συγγραφική εργασία για την οποία σου αξίζουν θερμά συγχαρητήρια. Για μένα προσωπικά έχει και μια άλλη αξία γιατί ταυτίζεται με το χωριό μου επίσης Ηπειρωτικό και ορεινό με τα ίδια ήθη και έθιμα. Διαβάζοντας αράδα αράδα το βιβλίο σου μου έρχονται στο νου μου χιλιάδες αναμνήσεις προ πάντων από τα παιδικά μου χρόνια, αυτός δε άλλωστε ήταν και ο λόγος που καθυστέρησα να σου γράψω. Η Πυρσόγιαννη που έτυχε να περάσω νύχτα στον πόλεμο του σαράντα, θα σου οφείλει πολλά γιατί με το βιβλίο σου αυτό όσες γενιές και αν περάσουν και όσες μεταβολές και αν γίνουν θα έχουν διασωθεί η ιστορία της και όλα εκείνα τα πρόσωπα, τα γεγονότα και η παράδοση που συνθέτουν τα αλλοτινά όμορφα πατρογονικά χρόνια.

Τελειώνοντας αγαπητέ συμπατριώτη και εκλεκτέ συνάδελφε και πατριδολάτρη εκφράζω και πάλι τα θερμά μου συγχαρητήρια».

Ο Νίκος Παλασωτηρίου Καθηγητής, Συγγραφέας

«Αγαπητέ κ. Τσίπα δεν διάβασα, αλλά ρούφηξα κυριολεκτικά δυό φορές το βιβλίο σου... Σε συγχαίρω μόλη τη δύναμη της ψυχής μου και σου

εύχομαι γρήγορα να βρεις και άλλα θέματα για την Πυρσόγιαννη. Τα γράφεις τόσο ωραία και παραστατικά ώστε είμαι βέβαιος, ούτε φιλόλογος δεν θα τα έγραφε έτσι. Τι να σου πρωτογράψω! για την ωραιότητα περιγραφή αναβάπτισμα στην προγονική κολυμβήθρα & όπου εκεί περιγράφεις θαυμάσια, πραγματικά με πνοή και ζωντάνια ήθη, έθιμα συνήθειες, αισθήματα αλλά και αδυναμίες των προγόνων μας... την ώρα του αποχωρισμού με τη Μάνα πόσο καλά τα βάζεις όλα ώστε ο καθένας και τώρα ακόμη που το διαβάσει να δακρύζει... Συ τα έγραψες τόσο καλά ώστε είσαι άξιος πολλών συγχαρητηρίων, γιατί επέτυχες τόσο πολύ το σκοπό που έγραψες αυτό το θαυμάσιο βιβλίο. Χίλιες φορές σου εύχομαι πάντα επιτυχίες που σε κάθε αναγνώστη μένουν πάντοτε στη μνήμη τέτοιες όμορφες εντυπώσεις...».

Ο Ζήκας Πέτρος Υποστράτηγος ΕΑ, πρόεδρος Ηπειρωτ. Εστίας Παπάγου.

«Δεν ενθυμούμαι αν γνωριζόμεθα ή αν κάποτε έχομε συναντηθεί. Έλαβα με πολύ ευχαρίστηση το αρίστης εμφανίσεως, καλοβαλμένο και πολύ ενδιαφέρον σύγγραμά σας, Αρμαθιά Αναμνήσεων από την Πυρσόγιαννη, πατριωτικού περιεχομένου και σας ευχαριστώ θερμά διά την τιμητική αφιέρωσή του που με την ενδεδειγμένη εγκαρδιότητα αποδέχομαι... πρόκειται περί λαογραφικού έργου εμπνευσμένου και μεθοδικά καλλιεργημένου, περί μελέτης εξονυχιστικής και διαφωτιστικής με επίκεντρο τ' αθάνατα παραδοσιακά ήθη και έθιμα του ιστορικού τμήματος της ιδιαίτερης εύανδρης πατρίδας μας της λεδεντομάνας Κόνιτσας, που τόση μεγάλη αγάπη τρέφω προς αυτήν και την περιοχή της και διατηρώ τις καλύτερες αναμνήσεις από τα παιδικά μου χρόνια... Σας αξίζει αγαπητέ μου κ. Τσίπα κάθε έπαινος και ολόψυχη η έκφραση θερμών συγχαρητηρίων ως ελάχιστη ανταμοιβή διά τους κόπους και φροντίδας που καταβάλατε, να περισυλλέξετε το πολύτιμο αυτό ηθογραφικό υλικό για να μας προσφέρετε ένα έργο πατριωτικό ολοκληρωμένο και άρτιο, που δεν πρέπει να λείπει από κάθε Ηπειρωτική οικογένεια. Ιδιαίτερα σας συγχαίρω διά τα άγια πατριωτικά και χριστιανικά σας αισθήματα και τις πατροπαράδοτες γνήσιες οικογενειακές αρχές».

Ο Τσακαλός Κωνσταντίνος Δ/ντής Αστ. πόλεων.

«Διάβασα ή μάλλον, αποροφήθηκα διαβάζοντας το βιβλίο σου στο οποίο με γλαφυρότητα και εμμογή στην παράδοση ανατρέχεις στα περασμένα του χωριού σου και δροσίζεσαι... και μεις δροσιζόμαστε με τα τόσα ωραία που γίνονταν τα παλιά χρόνια... Και είναι τόσο συγκινητικά, γιατί όσο κι αν εμείς καταγόμαστε από άλλη περιοχή ψάχνοντας μέσα στα τόσα περιστατικά των χρόνων εκείνων μπορούμε να βρούμε μερικούς κόκκους τους ίδιους που υπήρχαν τα χρόνια εκείνα στα χωριά μας... Να λοιπόν θέλοντας και μη νιώσαμε σε ορισμένα σημεία τη συγκίνησή για τα δικά μας περασμένα... Μακάρι το παράδειγμά σου να βρει μιμητές σε πολλά άλλα μέρη. Γιατί έτσι στήνεται και διατηρείται στα χρόνια που φεύγουν η παράδοση, αυτή με την οποία ο άνθρωπος σ' όλες τις εποχές ήταν γερά δεμένος...»

Ο Κοτζιάς Νεκτάριος Αρχιμανδρίτης Λυκειάρχης.

«Κύριε Τσίπα διά την ευγενή προσφοράν δωρεά προς τη Βιβλιοθήκη της Ριζαρείου Εκκλησιαστικής Σχολής του πονήματός σας Αρμαθιά αναμνήσεων από την Πυρσόγιαννη θερμότατα σας ευχαριστούμε. Σας συγχαίρομεν από καρδιάς διά την όντως αξιόλογο εργασία σας έκφραση εσωτερικών διωμάτων από την ιδιαιτέραν σας πατρίδα, έργον αγάπης. Λίαν σημαντική αποβαίνει η εργασία σας διά το πλούσιο ιστορικό και λαογραφικό υλικό, πηγή διά σχετικής εργασίας αναλόγου περιεχομένου· ανάλογος προς το περιεχόμενον είναι και η μορφή, γλώσσα και έκφραση καθώς και η όλη εμφάνιση και η εκτύπωση...»

Ο Μητροπολίτης Αργολίδος, Χρυσόστομος.

«...έλαβον το βιβλίο σας Αρμαθιά αναμνήσεων από την Πυρσόγιαννη και ευχαριστώ θερμώς διά την προσφοράν. Η μελέτη σας φέρει στο νου μου γλυκείας ηρωικάς αναμνήσεις από την εξόρμηση του ενδόξου Ελληνικού Στρατού με τελικόν αποτέλεσμα το ηρωικό έπος της Αλβανίας, εις την οποίαν εξόρμηση συμμετείχε και τη ταπεινότης μου, ως Στρατιωτικός ιερεύς.

Εκ τούτου και σας συγχαίρει θερμώς διότι διά των τριούτων είδους εκδόσεων συντηρείται και τροφοδοτείται η πατρογονική κληρονομιά με τα θεία και ουράνια ιδεώδη της...»

Ο Μητροπολίτης Λευκάδας Ιθάκης ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ.

«Αγαπητέ Κύριε Νικ. Τσίπα, με πολλή χαρά διάβασα την ωραία σας εργασία που είχατε την ευγενική καλοσύνη και ευχαρίστηση να στείλετε και σε μένα.

Εντύπωση μου δημιούργησε ο τρόπος με τον οποίο παρουσιάζετε το λαογραφικό και ηθογραφικό πλούτο της ιδιαίτερης πατρίδας της Πυρσόγιαννης. Εύχομαι ολοψύχως ο καλός Θεός να σας χαρίζει υγεία και έτη πολλά ευτυχισμένα με τους δικούς σας και να οδηγεί πάντοτε τα βήματά σας, εις παν έργον αγαθόν, αλλά και την γραφίδα σας εις τέτοιου είδους πνευματικές εργασίες. Ο καλός Θεός μαζί σας. Με πολλή εκτίμηση και ευχές εν Χριστώ...»

Ο Μητροπολίτης Σερβίων και Κοζάνης ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ.

«Έλαβα το βιβλίο σας Αρμαθιά αναμνήσεων από την Πυρσόγιαννη. Σας ευχαριστώ και σας συγχαίρω. Μακάρι όλοι να γαπούσαμε τον τόπο μας που δεν είναι μόνο χώμα και πέτρες μα κι όλα όσα φυλάγουν και μας λένε την ιστορία, την παράδοση και τη ζωή της φυλής μας...»

Ο Μητροπολίτης Άρτης ΙΓΝΑΤΙΟΣ.

«Συγχαίρω εγκαρδίως επί τη εκδόσει του πολύ καλού πονήματός σας Αρμαθιά αναμνήσεων από την Πυρσόγιαννη. ...και ευχαριστώ θερμώς επί τη ευγενή αποστολή τούτου προς εμέ...»

Ο Μητροπολίτης Καλαβρύτων και Αιγιαλείας ΑΜΒΡΟΣΙΟΣ.

«Κύριε Τσίπα με πολλή ευχαρίστηση έλαβα το βιβλίο σας Αρμαθιά αναμνήσεων από την Πυρσόγιαννη το οποίο τιμητικά μου αποστείλατε για τη βιβλιοθήκη της Μητροπόλεως. Αποδεχόμενος ευχαρίστως την προσφορά σας επιθυμώ να σας ευχαριστήσω θερμώς και να ευχηθώ επιτυχία εις την αναληφθείσα προσπάθειά σας διά τη διατήρηση και διασφάλιση των προγονικών μας παραδόσεων».

Ο Πρεσβύτερος ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΤΑΤΣΗΣ.

«Κύριε Νίκο Χαίρετε εν Κυρίω, με ξεχωριστή χαρά έλαβα την Αρμαθιά Αναμνήσεων από την Πυρσόγιαννη που μου στείλατε. Ευχαριστώ πολύ Με συγκινούν τα γραφόμενά σου γιατί πολλά συμπίπτουν και με τις δικές μου αναμνήσεις από το λισκάτσι τη γενέτειρά μου. Τώρα που ετοιμάζω κάποια εργασία για το Λισκάτσι συχνά θα ανατρέχω και στο ωραίο σας βιβλίο, θερμά συγχαρητήρια».

Ο Πρωτ. Τιμόθεος Χρήστου Ιερός Ναός Αγ. Θεοδώρων Βόλος.

«Μετά χαράς έλαβα την Αρμαθιά από μανούσια και πάσχαλούδες από την Πυρσόγιαννη και σας ευχαριστώ πολύ. Διαβάζοντας το περισπούδαστο βιβλίο σας βρίσκομαι στο χωριό μου Ασημοχώρι που έζησα τα παιδικά μου χρόνια. Το να αποκοπούμε από τις ρίζες μας σημαίνει πως χάσαμε την ανθρωπιά μας και γίναμε προδότες του εαυτού μας, των προγόνων μας. Μάλιστα όσο τσακίζει η ηλικία μας τόσο θεριώνει ο πόθος του γυρισμού μας στη γενέθλια γη μας... σήμερα υπάρχει μια στροφή στην παράδοση που άρχισε από ολίγων ετών, αφού δε βρήκαμε την ικανοποίηση στην υλιστική ζωή. Εδώ στο Βόλο συναντώ πολλούς χωριάτες καμπήσιους αυτοί όμως δεν νιώθουν τη δική μας ιερή νοσταλγία που έχουμε για το χωριό μας που όσο φτωχά κι αν είναι μας κληροδότησαν πνευματικούς θησαυρούς από το Δημοτικό τραγούδι των σκλαβωμένων ραγιαδών, από τις αείμνηστες μπάμπες, από τα ψηλά πατρογονικά κακοτράχαλα βουνά που μας φέρνουν κοντά στο Θεό...»

Ο Παπαλαμπρίδης Στεφ. Υποστράτηγος Ε.Α.

«Αγαπητέ μου Νίκο σ' ευχαριστώ που με θυμήθηκες με την ευκαιρία της κυκλοφορίας του βιβλίου σου Αρμαθιά αναμνήσεων από την Πυρσόγιαννη. Είναι εξαιρετικά γλαφυρό και δίνει μια πραγματική εικόνα της ζωής του χωριού στα χρόνια εκείνα τα παλιά.

Μας γυρίζεις έτσι Νίκο στα ξένιαστα παιδικά χρόνια. Μας μεταφέρεις για λίγο σε μια όαση περασμένης γαλήνης τώρα που στην ηλικία μας άλλος έχει στην πλάτη του να μεταφέρει ελαφρό, μικρό, βαρύ, βαρύτατο κι άλλος ασήκωτο φορτίο από θλίψεις και βάσανα. Πέραν τούτου Νίκο είναι και ένα λογοτέχνημα με ωραία πλοκή και καλλιέπεια. Μα τώρα θυμάμαι πως από τότε κάτι άγραφες πότε πότε. Δέξου τα θερμά συγχαρητήρια γι' αυτό αλλά και για την προσφορά σου στη λαϊκή παράδοση του χωριού μας.

Με εκπλήσσει ο πλούτος των αναμνήσεών σου μολονότι τ' έζησες πολύ λίγο αν δεν απατώμαι στο χωριό. Έφυγες πολύ μικρός για τα Γιάννενα. Έχω πολλές αναμνήσεις και πολλά βιώματα με σένα Νίκο...»

Ο Κώστας Φόντζος Πρόεδρος Εταιρ. Ηπειρωτ. Μελετών.

«Αγαπητέ Νίκο, με ιδιαίτερη συγκίνηση πήρα την Αρμαθιά Αναμνήσεων από την κοινή γενέτειρα. Κάθε τι που γράφεται ή αναφέρεται σχετικά μ' αυτή προξενεί πάντα ένα κύκλο αναμνήσεων και γίνεται αφορμή για μια νέα επανασύνδεση με τις ρίζες μας... χαίρομαι επίσης που ο λόγος σου στην Αρμαθιά, διαποτίζεται από ένα έντονο λυρισμό και διαπνέεται από άκρατη αγάπη για τον τόπο. Λυπάμαι μόνο που σήμερα θα πρέπει να ψάξουμε με το φανάρι για να βρούμε ν' αντικρύσουμε άνθρωπο στην Πυρσόγιαννη, το χωριό που άλλοτε έσφυζε από ζωή και δημιουργία.

Πάντα καλά και νέα επιτεύγματα...»

Ο Παπαλαμπρίδης Παναγιώτης Υποστρατηγος ε.α.

«Αγαπητέ μου Νίκο, έλαβα την Αρμαθιά Αναμνήσεων από την αγαπημένη μας Πυρσόγιαννη και σε ευχαριστώ θερμότατα για την τιμή που μου έκανες. Διάβασα και ξαναδιάβασα αυτό το εξαιρετο πόνημά σου και ρούφηξα σταλιά σταλιά τις ωραίες σου αναμνήσεις που είναι και αναμνήσεις όλων μας. Ο πλούτος των λέξεων με το πλήθος των κοσμικών επιθέτων, των υπέροχων εικόνων από την παιδική μας εκείνη εποχή και τις λεπτομερείς περιγραφές του χωριού και των εκδηλώσεων της παλιάς και ανεπανάληπτης εκείνης εποχής καθιστούν το βιβλίο σου ένα άφθαστο ποίημα, γεμάτο λατρεία για τη γενέθλια γη μας. Αλλά και η ανεξάντλητη απαρίθμηση με τόση θαυμαστή λεπτομέρεια όλων εκείνων των αντικειμένων και των εργαλείων του Πυρσογιαννίτικου σπιτιού, πως τα θυμάσαι όλα αυτά. Σου αξίζει κάθε έπαινος και θαυμασμός αγαπητέ μου Νίκο. Με έφερες τόσα χρόνια πίσω... στις ρίζες μας. Διαβάζοντάς το, έτρεχα μαζί του τα σοκάκια μας, την Κόκα καριά, τον Αη-Νικόλα, τον Αη-Μηνά, τα μαντένια το μικρό και το μεγάλο κόνισμα κι αγγάτεψα τον Κριτιανίνο, τους μύλους και το ορμητικό μας Σαραντάπορο, και όλα τα άλλα μέρη που περιγράφεις και που αποτελούσαν αυτά όλα "όλον τον κόσμον". Η Μητέρα το διαβάσει σιγά - σιγά και το χαίρεται».

Ο Δούμας Μιχάλης Ιατρός.

«Αγαπητέ μου Νίκο θερμά συγχαρητήρια για την έκδοση του βιβλίου σου. Σ' ευχαριστώ που μου το έστειλες καθώς επίσης και για την τόσο θερμή αφιέρωση.

Οι αναμνήσεις σου από την ιερή γη που μας γέννησε και μας εξέθρεψε καίνε μέσα στα άδυτα του υποσυνείδητου σου σαν άσβεστη λαμπάδα και ξεχείλισαν μέσα στις σελίδες του εντύπου. Συγκινήθηκα ιδιαίτερα με αυτά όλα και με τις πάρα πολλές καλές παιδικές χωριανές μνήμες. Ξαναθυμήθηκα απίθανες λεπτομέρειες από τα περασμένα. Πάντα θεωρώ την Πυρσόγιαννη της παιδικής και νεανικής μας ζωής σαν τον «απωλεσθέντα παράδεισο». Με το βιβλίο σου μου έστειλες το κλειδί. Άνοιξα τον Παράδεισο, τον είδα σε όλη του τη μεγαλοπρέπεια και φυσικά κατόπι έμεινα πάλι όπως όλοι μας, έξω. Και πάλι σ' ευχαριστώ».

Ο Αϊδωλής Τάσος Τ. Δ/ντής Τραπέζης Ελλάδος.

«Αγαπητέ μου Νίκο, ευχαριστώ για το πολύ όμορφο και καλογραμμένο βιβλίο σου Αρμαθιά αναμνήσεων από την Πυρσόγιαννη. Θερμά συγχαρητήρια, είναι σωστό διαμάντι που διαβάζεται ευχάριστα και θα διαβάζεται με τον αυτό ζήλο και από τις εκάστοτε ερχόμενες γενιές...»

Η Ειρήνη Ψαρρή-Ρόζου Αμερική.

«Αγαπητέ κ. Τσίπα έλαβα με ιδιαίτερη χαρά και πατριωτική συγκίνηση το υπέροχο βιβλίο σου Αρμαθιά αναμνήσεων από την Πυρσόγιαννη και σε χιλιοευχαριστώ για το θείο αυτό δώρο, το χωριανό μας Ευαγγέλιο που είχες την ευγενή καλοσύνη να μου στήλεις εδώ στην ξενιτιά που δεν θυμίζει Πυρσόγιαννη και Πατρίδα.

Το βιβλίο σου που για μένα θα είναι το καθημερινό εδώ στην ξενιτιά Αναγνωστικό, είναι υπέροχο με την ωραία γλαφυρή του γλώσσα, τις

θαυμάσιες εικόνες και τις ζωντανές μνήμες και θύμησες. Παντού σκορπά δροσερό αεράκι, όμορφο άρωμα που εδώ στην ξενιτιά σου δίδει ζωή και νέες δυνάμεις. Σε χιλιοευχαριστώ και πάλι».

Η Νίκη Ιατροίδου-Δούμα Αμερική.

«Αγαπητέ εξάδελφε Νίκο· Τι μεγάλη έκπληξη ήταν αυτή που ένιωσα πέρνοντας το θαυμάσιο από όλες τις πλευρές λαογραφικό και πατριωτικό βιβλίο σου Αρμαθιά αναμνήσεων από την Πυρσόγιαννη. Τι υπέροχες περιγραφές, τι θαυμάσιες εικόνες, τι καθαρές και ζωντανές μνήμες είναι αυτές που περιέχονται στο χρυσό αυτό βιβλίο· για μας που θα το έχουμε στα χέρια μας κάθε φορά που θα μας κυριεύει η νοσταλγία και η αγάπη γι' αυτόν τον άγιο τόπο που γεννηθήκαμε θα είναι η παρηγοριά μας, η τόνωση το γεφύρι που θα μας παίρνει από την άχαρη ξενιτιά και θα μας ενώνει με την Πυρσόγιαννη, με την πρώτη μας αυτή αγάπη... Το λαμπρό αυτό βιβλίο σου μου θύμησε όλα τα παλιά, μου έφερε μπροστά μου όλον εκείνον τον άκακο κόσμο με τα χαρακτηριστικά όμορφα ήθη, έθιμα με τις χαρές και τα τραγούδια του σε ευχαριστώ και πάλι».

Ο Γκάσιος Αλέκος Δημοδιδάσκαλος Καστανιά.

«Αγαπητέ μου Νίκο, σε ευχαριστώ πολύ για το βιβλίο σου αλλά και πιο πολύ ακόμη που με θυμήθηκες... Μου θύμησες παλιές ξένοιαστες μέρες της νεανικής μας ζωής. Το καλογραμμένο και καλοτυπωμένο βιβλίο σου το διαβάζω και με κατενθουσιάζει πολύ γιατί ταιριάζει και με το δικό μου ψυχικό κόσμο, με τα δικά μου αισθήματα για την ιδιαίτερη πατρίδα μου που κι εγώ πραγματικά λατρεύω και γι' αυτό τον περισσότερο καιρό είμαι εκεί και ασχολούμε με τα κηπάρια, τα δέντρα... Θερμά συγχαρητήρια...»

Ο Παύλος Καραγιάννης Εστιάτορας

«... Με μεγάλη πατριωτική συγκίνηση πήρα το βιβλίο σου και σε χιλιοευχαριστώ... Είσαι ο πρώτος και ο μόνος με τέτοια ιστορική συγγραφική μεθόδευση... μας χάρισες ένα πνευματικό και ιστορικό θησαυρό και δεν έχω το μορφωτικό ανάστημα για να υπερυμνήσω την προσφορά σου αυτή που μορφωμένοι και αγράμματοι μαζί με τις γενιές τους, με πολύ σεβασμό πρέπει να υποκλίνονται... Μέ'κανες ακόμα μια φορά να υπερηφανεύομαι για την Πυρσογιαννίτικη καταγωγή μου, που ποτέ δεν αμφισβήτησα. Ευχαριστώ είσαι πολύ τρανός».

Ο Μπαταράς Ευάγγελος

«Σε ευχαριστώ για την ευγενή χειρονομία, την καλή διάθεση που είχες να μου στείλεις την Αρμαθιά αναμνήσεων από το χωριό μας... είναι τόσο όμορφο, τόσο καλά γραμμένο που δεν βρίσκω κατάλληλα λόγια να σου γράψω περιορίζομαι στη λέξη σου αξίζει κάθε έπαινος, τιμή και σεβασμός...»

Η Χρυσούλα Βετσοπούλου

«Έλαβα το ωραίο βιβλίο για το χωριό μας· χάρηκα καθώς και ο πατέρας μου Βασίλης Βετσόπουλος ή Βέτσας· περιέχει πολύ καλή ύλη και δίδει σημαντικές ιστορικές και λαογραφικές πληροφορίες για το χωριό μας, που πρέπει κάθε Πυρσογιαννίτης να σε ευγνωμονεί...»

Ο Τσάνος Νικ. Palermo.

«Σας ευχαριστώ που με θυμήθηκες στην ξενιτιά. Το βιβλίο σου το

διαβάζω ευχάριστα και το θεωρώ σαν μια όμορφη συλλογή με ευχάριστες και ενδιαφέρουσες πληροφορίες γύρω σε ιστορικά και λαογραφικά θέματα που κατά κάποιον τρόπο πρέπει να μείνουν αξέχαστα για όλους μας και προπαντός για μάθηση στους νέους...»

Ο Χατζής Παναγιώτης Πυρσογιαννίτης

«Σας ευχαριστώ για την αποστολή του βιβλίου και σας συγχαίρω γιατί η προσπάθειά σας αυτή δείχνει τη βαθιά σας αγάπη για το χωριό μας... Είναι κάτι που όλοι μας νιώθουμε αλλά που μόνο εσείς καταφέρατε να το εκφράσετε με τόσο ωραίο τρόπο...»

Ο Κιτσαντώνης Ιωάννης Τ. Γεν. Γραμμ. Συνδέσμου Βούρμπιανης.

«Αγαπητέ συμπατριώτη και φίλε Νίκο Τσίπα, κατ' αρχή θερμά συγχαρητήρια για την Αρμαθιά αναμνήσεων από την Πυρσόγιαννη· είναι ένα βιβλίο που παρουσιάζει την ανθρωπιά της τότε εποχής και διδάσκει τις γενιές του σήμερα. Για τη γενιά μας η κάθε σελίδα του είναι ένα κομμάτι και μια ανάμνηση των παιδικών μας χρόνων, ανάμνηση που πλημμυρίζει με συγκίνηση και μας κάνει υπερήφανους για τους προγόνους μας. Σαν παρατήρηση θα ήθελα να προσθέσω ότι το αριστούργημα που γράψατε το αφιερώσατε εξ ολοκλήρου στο αγαπημένο σας χωριό και το έργο δεδαιώως από φυσιολογική και υπερβολική αγάπη. «Αρμαθιά αναμνήσεων από την Πυρσόγιαννη», εγώ θα ήθελα «Αρμαθιά αναμνήσεων από την Πυρσόγιαννη και των γύρω χωριών της Επαρχίας Κονίτισης». Τελειώνοντας σας εκφράζω και πάλι τα θερμά μου συγχαρητήρια & εύχομαι το βιβλίο σου να διαβαστεί απ' όλους τους συμπατριώτες μας».

Ο Δόδας Σπύρος Μάστορας Πυρσογιαννίτης

«Για την αρμαθιά σου στέλνω ένα μεγάλο μπράβο· είναι ένα βιβλίο υπέροχο για το χωριό μας που θα μείνει αξέχαστο για πολλές γενιές και αφού διαβαστεί θα βρει τον τόπο του στην Πυρσογιαννίτικη κασέλα. Το διάβασα κάνα δυό φορές και δεν το χόρτασα, τώρα σειρά έχουν τα παιδιά μου που μένουν κατενθουσιασμένα γιατί μαθαίνουν τα ήθη και έθιμα του χωριού μας που εγώ δεν θα μπορούσα να τα θυμηθώ και να τα αρμαθιάσω όλα... Το διαβάζουν και τα εγγόνια μου που είναι όλο απορίες και σήμερα ο μικρότερος μου είπε, τι θα πει ζουμ-ζουμ καραζούμ».

Ο Παπαχρήστου Χρ. συνεπαρχιώτης (Πουρνία) από τη New Zealand γράφει:

«...Εκφράζω τα πολλά ευχαριστώ για το βιβλίο σας, το διάβασμά του μου προξένησε συγκίνηση και ανείπωτη ευχαρίστηση. Μ' επήγε νοερά στην αγαπημένη μου Πουρνιά, ζωντάνεψε και χρωμάτισε έντονα τις θύμησες κι εντυπώσεις των παιδικών χρόνων και της ζήσης μου... Οι ασύγκριτες σ' ομορφιά, επιμέλεια κι ακρίβεια περιγραφές τόπων κι ανθρώπινων τύπων, εθίμων συνηθειών και παραδοσιακών της Πυρσόγιαννης με κατασυγκινούν κι αγγίζουν το είναι μου βαθιά, γιατί είναι όμοιες, ταιριάζουν και για το χωριό μου και τους κατοίκους του και χρωστάω ευγνωμοσύνη στην Αρμαθιά σου για την νοερή μεταφορά μου από την πολύ μακρινή ξενητιά μου στη γενέτερια Σταρίτσανη (Πουρνιά). Το περιεχόμενο είναι αγαπητό, το νιώθω σ' όλες τις λεπτομέρειες, το διαβάζω αχόρταγα και σιγοτραγουδώ τα τραγούδια του».

Ο Παπανικολάου Λάμπρος Αμερική, Πυρσογιαννίτης.

«Αγαπητέ μου μπάριμπα Νίκο, από μένα και από τα μακριταξιδεμένα παιδιά της φιλτάτης μας Πυρσόγιαννης, που νιώθουμε ξεχωριστή μεγάλη χαρά για σας, για την υπέροχη και θαυμάσια προσπάθειά σας να ζωντανέψετε τα πατρογονικά όμορφα χρόνια, δεχθήτε σεβαστέ τα πιο δυνατά από βάθους ψυχής συγχαρητήρια, ευχόμενοι και για άλλες βαθυστόχαστες συγγραφές σας».

Ο Γέγιος Ιωάννης Συνταξ. Διδάσκαλος από τη Μόλιστα.

«...Διάβασα την Αρμαθιά αναμνήσεων από την Πυρσόγιαννη, έμεινα κατενθουσιασμένος γιατί στους σημερινούς κρίσιμους καιρούς για τα μεγάλα ιδεώδη της φυλής, την Πίστη, την Πατρίδα και τη Θρησκεία είναι ότι πρέπει. Σας συγχαίρω από καρδιάς και εύχομαι να σας χαρίσει ο Ύψιστος μακροζωία με κάθε ευτυχία επ' αγαθώ της φιλτάτης πατρίδος... Ένας καινούργιος θαυμαστής και φίλος».

Λάζος Ν. Δημήτριος Αμερική, Στρατσιανίτης.

«Αγαπητέ κ. Νίκο Τσίπα έλαβα το βιβλίο σου και με βαθιά ευγνωμοσύνη και αγάπη σας υπερευχαριστώ. Σας συγχαίρω για την κοπιαστική και υπέροχη περιγραφή των νεανικών αναμνήσεων από το χωριό σας· ασφαλώς σας χρειάστηκε αρκετός χρόνος και έρευνα γύρω από την υπέροχο αυτή πνευματική σας εργασία... Δεν φαντάζεσθε δέβαια με πόσο ζήλο, νοσταλγία επιθυμία και αγάπη edιάβασα πολλές φορές αυτή την Αρμαθιά Αναμνήσεων από την Πυρσόγιαννη, γιατί τα ίδια ήθη, έθιμα, συνήθειες και λεξιλόγιον έχουν όλα τα χωριά της επαρχίας μας. Η περιγραφή σου που είναι τόσο γλαφυρή με γύρισε πίσω στα παιδικά μου χρόνια και σε ευχαριστώ και πάλι και παρακαλώ να εξακολουθήσεις την έρευνά σας και τη συγγραφή για την ιστορία της επαρχίας μας».

Μπακούρας Σ. Ξενοφών Συντ. Δημοδ/λος από την Αετομιλίτσα.

«Αγαπητέ συμπατριώτη Νίκο, το βιβλίο σου που έστειλες στον Παν/κό Σύνδεσμο Λαρίσης μόλις το είδα ενθουσιάστηκα, συγκινήθηκα, πέταξα από τη χάρη μου. Είναι υψηλό έργο, ιστορικό και προσφορά εθνική το να ασχοληθεί κανένας με τη λαογραφία γενικά της χώρας του· έτσι γνωρίζουμε τις ρίζες μας, τον εθνολογικό χαρακτήρα... Πιστεύω ότι το βιβλίο σου Αρμαθιά Αναμνήσεων από την Πυρσόγιαννη να βρίσκεται σε κάθε Πυρσογιαννίτικη οικογένεια όπου κι αν βρίσκεται. Διαβάζοντάς το οι πατριώτες σου, είναι αδύνατο να μη ενθουσιαστούν από τη ζωντανή περιγραφή των παραδόσεων στις οποίες κατάλληλα εξαιρείται η θρησκευτικότητα και ο πατριωτισμός, η αγάπη και η αλληλεγγύη των κατοίκων και των μπουλουκιών... Για όλη τη μεθοδευμένη εργασία σας αυτή αγαπητέ Νίκο, αισθάνομαι πηγαία την ανάγκη να σας συγχαρώ, σφίγγω θερμά το χέρι σας και σας απευθύνω ένα ΕΥΓΕ... Φρονώ ότι επιτακτική ανάγκη επιβάλλει να υλοποιηθεί το ταχύτερο η ίδια για το Μνημείο του Πυρσογιαννίτη Μάστορα. Έστω και τώρα... έπρεπε να είχε γίνει...»

Γεωργάκης Δημήτριος Στο περιοδικό ΑΣΗΜΟΧΩΡΙ.

«Ξεφεύγουμε λίγο από το Ασημοχώρι και πεταγόμαστε στην Πυρσόγιαννη μια και βρίσκεται τόσο κοντά μας —συναισθηματικά και η απόσταση που μας χωρίζει είναι μικρή, για να σεργιανίσουμε για λίγο σ' αυτό το

επιβλητικό χωριό μέσα από ένα εξαιρετο βιβλίο του εκλεκτού συνεπαρχιώτη μας Νικολάου Τσίπα. Παίρνει σκυθρωπά το ανηφορικό δρομάκι του Αη Γεώργη για να φθάσει απάνω στην ουρανόφταστη με την επιβλητική εμφάνιση βαλανιδιά του... και μας παίρνει κι εμάς και μας ανεβάζει εκεί ψηλά στο ξάγναντο του Αη Γιώργη και αγναντεύουμε το χωριό καθώς απλώνεται στην απεραντοσύνη του χρόνου καθώς αστραφτολάμπει στα βάθη της παράδοσης. Και όπως καθόμαστε κάτω από την πελώρια βαλανιδιά του και ξεπλέκουμε την Αρμαθιά των αναμνήσεων ζούμε μαζί τις ίδιες χαρες τους ίδιους καημούς τις ίδιες επιθυμίες. Μέσα από τις τόσες αφηγήσεις, από τις ηθογραφίες από τους προβληματισμούς του συναντάμε κοινούς τόπους και κοινά ήθη και έθιμα. Συναντάμε τον ίδιο τον εαυτό μας, τα ίδια οράματα, τις ίδιες ανησυχίες. Τρέχουμε σαν παιδιά, ξαποσταίνουμε σαν μεγάλοι κι αναπολούμε κι αναρωτιόμαστε και κλαίμε κάπου κάπου με τον ίδιο παλμό πάντα γιατί είμαστε τόσο κοντά, τόσο ίδιου αγαπητέ συντοπίτη Νίκο.

Σ' ευχαριστούμε γι' αυτό το ταξίδι, σ' ευχαριστώ που μου χάρισες την καλοπλεγμένη αρμαθιά σου. Μίλησες μέσα στην καρδιά μου. Σου μιλώ κι εγώ με τη φωνή της».

Ο Λ. Β. στο περιοδικό «ΚΟΝΙΤΣΑ».

«Ο Νικ. Τσίπας έζησε τα παιδικά του χρόνια στο χωριό του την Πυρσόγιαννη, κι ύστερα καθώς αλάργεψε απ' αυτό και καθώς κύλισαν οι δεκαετηρίδες, τα χρόνια εκείνα τα τόσο μακρινά για τη σημερινή μας εποχή των γρήγορων και μεγάλων αλλαγών τυλίχτηκαν με το χρυσό πέπλο του παραμυθιού κι έγιναν θύμηση γλυκεία και νοσταλγία. Έτσι με το βιβλίο Αρμαθιά αναμνήσεων από την Πυρσόγιαννη ο συγγραφέας ξαναγυρίζει στη γενέτειρα των παιδικών του χρόνων, στο μεγάλο χωριό της επαρχίας μας που έχτισε τον κόσμο, για να προσκινήσει τους πατρογονικούς τάφους και για να ξεναγήσει τον αναγνώστη του με την αρμαθιά των αναμνήσεων, τη ζωή του χωριού όπως την έζησε τότε κι όπως τη μολογούσαν οι παλιότεροι.

Το μεγάλο χωριό την εποχή που ήταν γεμάτο ζωή με τους μαστόρους του και τα μαστορόπουλα, με τους ταξιδεμένους και το γύρισμό τους, με τα ήθη και τα έθιμα τους καημούς και τα δάσανα, τα τραγούδια και τις χαρές, τις γιορτές και τα πανηγύρια, περνάει μέσα από τις 170 σελίδες του βιβλίου που με θερμή ψυχής και αγνή πατριδολατρία έγραψε ο Ν. Τ., το τύπωσε με δικά του έξοδα και το χάρισε δωρεάν στους Πυρσογιαννίτες και στους φίλους της Πυρσόγιαννης.

Επίσης δημοσιεύει παλιά έγγραφα και γράμματα, παλιές φωτογραφίες και ένα κείμενο ύμνο στον Πυρσογιαννίτη μάστορα "που αξίζει να του σταθεί μεγαλόπρεπο ένα τρανό μνημείο" όπως προτείνει ο Πυρσογιαννίτης συγγραφέας.

Να πούμε ότι αξίζει να διαβασεί το βιβλίο του Νικ. Τσίπα είναι λίγο. Αξίζει όχι μόνο να διαβαστεί αλλά να χρησιμεύσει και σαν παρόρμηση για να γράψουν για τα χωριά τους κι άλλοι συμπατριώτες μας. Για να διασωθεί ότι απόμεινε σαν υλικό, σαν ιστορία και ανάμνηση πριν όλα εξαφανιστούν εντελώς από τον οδοστρωτήρα της σύγχρονης ζωής».

Κ. Παπαγεωργίου λόγιος ιστορικός.

«Είναι μία πολύ σοβαρή και αξιοπρόσεκτη ηθολογραφική ιστορία που ασφαλώς στο μέλλον θα χρησιμεύσει ως βασικό μελέτημα για τον ιστορικό και ερευνητή που θα καταπιαστεί με τη συγγραφή της ιστορίας του παλιού όμορφου καιρού. Όλα όσα περιέχονται μέσα στην Αρμαθιά αυτή των αναμνήσεων από την Πυρσόγιαννη είναι αξιόλογες και σημαντικές μαρτυρίες, που διαφορετικά θα ήσαν δυσεύρετες εις τον μελλοντικό ιστορικό, μελετητή».

Ο Αχιλλέας Γ. Κολιός Τμηματάρχης Βιβλιοθ/ριος Βιβλιοθ. Κόνιτσας.

«...Σας συγχαίρουμε αφ' ενός για την πάντα επαινετή σας προσπάθεια να κυκλοφορήσετε δηλαδή την Αρμαθιά αναμνήσεων από την Πυρσόγιαννη, αφ' ετέρου να σας ευχαριστήσουμε θερμά για τη χειρονομία σας αυτή προς την ακριτική μας Βιβλιοθήκη. Πιστεύουμε ακράδαντα ότι η πολλή σας αγάπη για τη γενέθλια γη, την ακριτική μας Πυρσόγιαννη, σας ώθησε να περισυλλέξετε το περιεχόμενο που είναι καταστάλαγμα της πολυπειρίας σας και της ευγενικής ψυχής προς την παράδοση και τα ήθη και έθιμα της επαρχίας μας. Σας ευχόμεθα ολόψυχα να ιδούν το φως της δημοσιότητας και άλλα σας βιβλία τα οποία και θα κοσμούν τα ράφια της Βιβλιοθήκης μας, αλλά και θα είναι πηγή αναβαπτισμού των νέων μας προς τις ιδιαίτερες πατρίδες των, από τις οποίες τείνουν να αποκοπούν και να αποξενωθούν...»

Ο Νίκος Γιαννούλης, Δήμαρχος Πρεβέζης.

«Αγαπητέ Κύριε σας εκφράζουμε τις ειλικρινείς μας ευχαριστίες για το θαυμάσιο βιβλίο που μας στείλατε με τον τίτλο Αρμαθιά Αναμνήσεων από την Πυρσόγιαννη. Να είστε βέβαιος ότι θα τοποθετηθεί σε ξεχωριστή θέση στη βιβλιοθήκη μας όπως του αξίζει και θα είναι προσιτό σ' όλο τον πρεβεζιάνικο λαό».

Ο Χρήστος Βλάχος, Δήμαρχος Αμαρουσίου, Μαθηματικός.

«...Ευχριστώντας την ευγενική προσφορά σας για το χάρισμα δύο αντιτύπων του πηγήματός σας Αρμαθιά Αναμνήσεων, σας συγχαίρουμε για την όλη λογοτεχνική εργασία που το διακρίνει και σας αρμόζει κάθε έπαινος και τιμή μέσα στην συγκεχυμένη εποχή μας».

Επίσης συγχαρητήρια και ευχές έστειλαν οι Δήμαρχοι: Τόπης Δημήτριος Μετσόβου, Λευτ. Πιταούλης Ερμουπόλεως Σύρου, Γιάν. Παπασπύρου Πειραιώς, Γεώργ. Γεωργούλας Σερρών, Ελευθ. Αθανασιάδης Καβάλλας, ο Δ/ντής Βιβλιοθήκης Ακαδημίας Αθηνών, το Βαφοπούλειο Πνευματικό Κέντρο Θεσ/νίκης.

Οι Διεθντές Βιβλιοθηκών: Χαλκίδος, Πύργου Ηλείας, Σπάρτης, Πατρών, Καλαμάτας, Δήμου Αθηναίων, Τρικάλων, Αιτωλίας και Ακαρνανίας, Αγρίνιον, Κορίνθου, Ξάνθης, Ανδρίτσαινας.

Ο μεγάλος συνεπαρχιώτης Βασίλης Χρήστου.

Ο Κώστας Βελιαρούτης Δικηγόρος Συγγραφέας, οι δικηγόροι Φώκος Βελογιάννης, Στεφ. Κόντος, ο Μιχάλης Κατσένης Δημοδιδάσκαλος από τη Βούρμπιανη και πολλοί άλλοι.

ΑΠΟ ΤΟ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ
Άρμεγμα διαφόρων στοιχείων, συγκέντρωση και αξιοποίηση
αυτών

Από τα αιώνια σύμβολα τα πατρογονικά κειμήλια, τους θρύλους και τις παραδόσεις, τις ατομικές και οικογενειακές εκδηλώσεις και δράσεις, τα ιστορικά γεγονότα που έδωσαν το όμορφο χωριανό χρώμα που σφράγισαν το διάβα της χωριανής και πατρογονικής ρίζας μας μέσα στο κύλισμα του χρόνου, παραθέτω πάρα κάτω απaráλαχτα όπως τα έφεραν στο φως της δημοσιότητας οι εποχιακές τοπικές εφημερίδες και που κρίνω ότι δεν πρέπει να αφήσουμε να σβήσουν ποτέ από τον καθένα μας τα παραπάνω, γιατί οι σωστοί λαοί που λαχταρούν να ζήσουν όρθιοι και να επιζήσουν, ποτέ δεν χρησιμοποιούν για ζωντάνεμα, για σύμβολο, για φυλαχτό το σφουγγαρι της λησμονιάς και του πνευματικού λήθαρχου.

Κι αρχίζω. Αναδρομή στο παρελθόν, αναρίθμηση γεγονότων και ζωντάνεμα μορφών και αγαπημένων προσώπων και τύπων.

**ΑΝΕΓΕΡΣΗ ΜΕΓΑΛΟΠΡΕΠΟΥΣ ΔΙΔΑΚΤΗΡΙΟΥ ΕΝ ΠΥΡΣΟ-
ΓΙΑΝΝΗ**

Εφημερίδα Ήπειρος του Γεωργίου Χατζή (ΠΕΛΛΕΡΕΝ) 9.11.1924.
«Την παρελθούσαν εβδομάδα εν γενική της κοινότητος συγκεντρώσει και εν κωδωνοκρουσίαις έλαβε χώρα η κατάθεσις του ακρογωνιαίου λίθου του νέου διδακτηρίου της Κοινότητος τελεσθέντος επί τω γεγονότι κατανυκτικοτάτου Αγιασμού καθ' όν παρέστησαν οι επί της ανεγέρσεως της Σχολής Επιτροπή, αντιπροσωπεύουσα τους εν Αμερική πατριώτας εις ους κυρίως οφείλεται η ανέγερσις του νέου τούτου Σχολείου, διά το οποίον είναι άξιοι παντός επαίνου και αποτελουμένη εκ του Αιδ. Συγγέλου Δημ. και των κ.κ. Απ. Τσιτσιράγκα, Νικ. Χρυσάφη, Ιωάν. Πετσίνη, Αντ. Ματαρά, Αλεξ. Μαρτσέκη και Γεωργ. Ιατρίδου, το Κοινοτικό Συμβούλιο αποτελούμεον εκ του προέδρου κ. Γρηγ. Σούρλα και των Συμβούλων κ.κ. Ματθαίου Πύρσου, Ιωάν. Βασικαλή και Ν. Σούρλα, οι ιατροί της Κοινότητος κ.κ. Νικ. Περώνης και Χαρίσ. Σπύρου, ο γηρεός και σεβαστός συνάδελφος κ. Ζήσης Σούρλας, πατήρ του εν Πρεβέζη καθηγηού κ. Ευρ. Σούρλα, ο αστυν. σταθμάρχης κ. Σπ. Μπριζόλας, το διδάσκον προσωπικό της Κοινότητος κ. Γ. Ιατρίδης, Φ. Παπαλάμπρος, Μάρκος Οικονόμου και Πηνελ. Μακρυγιάννη μετά των μαθητών και όλοι σχεδόν οι κάτοικοι της κωμοπόλεως.

Μετά το πέρας του Αγιασμού ο Δ/ντής του Σχολείου Γ. Ιατρίδης εξεφώνησε μικρόν μεν αλλά μεστόν ουσίας λόγον πλέξας το εγκώμιον των εχόντων την πρωτοβουλίαν της πληρώσεως της επιτακτικής ανάγκης της ανεγέρσεως διωρόφου και μεγαλοπρεπούς διδακτηρίου· ευχαριστήσας επί τη ευκαιρία εκ μέρουςτου εν Αμερική Συνδέσμου των Πυρσογιαννιτών ο

«ΑΓΙΟΣ ΜΗΝΑΣ» πάντας τους συνεργούντας έργω και λόγω εις την ευόδωσιν του έργου τούτου και εν τέλει επικαλεσθείς την διαρκή προθυμίαν και ιερόν ζήλον πάντων των κατοίκων προς αποπεράτωσιν του αναμορφωτικού τούτου φυτωρίου όπερ θέλει καταστεί το σέμνωμα της κωμπόλεως και δι' όπερ οι επερχόμενοι θέλουσι τους επευλογεί.

Μετά το πέρας του λόγου οι μαθηταί του Αρρεναγωγείου έψαλλον τον Εθνικό Ύμνον εν μέσω ριγών συγκινήσεων, μεθ' ο προσεφέρθησαν υπό της Επιτροπής αναψυκτικά προς τε το πλήθος και τους μαθητάς. Με την ενδόμυχον δε ευχήν όπως το επ' αισίοις οιωνοίς αρξάμενον έργο εν Πυρσογιάννη αχθεί εις αίσιον πέρας απήλθομεν συγχαίροντες ολοθέρμως την αντιπροσωπεύουσαν την όλην κοινότητα Επιτροπήν ήτις πεποίθαμεν έχει όλη την καλήν θέληση ομού με την ευγενεστάτη προθυμία ήτις διέκρινε και διακρίνει σύμπασα την Κοινότητα την πάντοτε πρωτοστατήσασα εις έργα προόδου και αναπτύξεως κατά την εποχή της μαύρης Σκλαβιάς». Εδώ σημειώνω ότι το παλιό σχολικό κτίριο της Πυρσόγιαννης κατεστράφη εκ Πυρκαϊάς το 1914. Γι' αυτό το καταστραφέν σχολικό κτίριο, ο κατά πολύ συντελέσας εις την ίδρυση του Συνδέσμου των εν Αττική Πυρσογιαννιτών και επίσειράν πρόεδρος αυτού και αγαπητός εις όλους Πέτρος Φρόντζος εις το αξιόλογο βιβλίον του, η ΠΑΙΔΕΙΑ ΣΤΗΝ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ αναφέρει: «ότι το μεγαλοπρεπές για την εποχή του διώροφο κτίριο κάηκε από απροσεξία το Πάσχα του 1914 από Κρήτες αγωνιστές του Βορειοηπειρωτικού αγώνα που γύριζαν στην πατρίδα τους μετά τη λήξη του, πέρασαν από το χωριό κατά το Πάσχα του 1914 τους παραχωρήθηκε για κατάλυμα το σχολείο, άναψαν φωτιά στο τζάκι γιατί κρύωναν, μεγάλωσε η φωτιά έγινε πυρκαϊά και κάηκε όλο το σχολείο γιατί είχε ξύλινα πατώματα και ξύλινη σκεπή». Για το καταστραφέν έτσι κτίριο, ο ίδιος συγγραφέας γράφει, «ότι το κτίριο αυτό άρχισε να χτίζεται το 1845 με υπόγειο και ένα όροφο και ολοκληρώθη το 1870 με προσθήκη 2ου ορόφου. Στο κτίριο αυτό μέχρι το σχολικό έτος 1912-1913 εστεγάζετο το τετρατάξιο Δημοτικό και το Ελληνικό Σχολείο μετέπειτα εστεγάζετο το δικάξιο Δημοτικό Σχολείο».

ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΝΕΑ 6.10.1920. οι ανακηρυχθέντες υποψήφιοι από το πρωτοδικείο Ιωαννίνων για τις επικείμενες εκλογές είναι... 2) Σούρλας Κώσ... 39) Βετσόπουλος Λάμπρος...

10.10.1925 Υποψήφιος διά τας δημοτικές εκλογάς του Δημοτικού Συμβουλίου... Ιωάννης Τσίπας. Ο Γραμ. Πρωτ/κείου.

— Γράμμα προς την Εφημ. «**ΗΠΕΙΡΟΣ**».

Φίλε κ. Δ/ντά δημοσιεύσατε παρακαλώ την κατωτέρω επιστολήν μου σταλείσαν προς την ενταύθα "Αγροτική Ηχώ". Δεν έχει ποσώς αληθείας εις το υμέτερον σημερινόν φύλλον αναγραφέν ότι εγώ μετέσχον των εν τη οικία του κ. Σούρλα συσκέψεων διά την υπόδειξιν των υποψηφίων του λαϊκού Συνδιασμού... Αλ. Σακελλίων.

10.9.1924 Αρχαιρεσίαι.

Γενομένων αρχαιρεσιών του Διοικητικού Συμβουλίου του Επαρχιακού Συλλόγου Κονίτισης η ΕΝΩΣΙΣ επέτυχον οι Αλέξιος Τσίπας, πρόεδρος, Χαράλ. Σούρλας αντι/δρος, Δημ. Λίτης ταμίας, Απόσ. Σκούρτης γραμμ.,

Ανδ. Βενέτης σύμβουλος, Στέφ. Πάσχος, Χαρ. Καψιμάλης, Δημ. Τζοφόλης, Κ. Κοντογιάννης, Ευάγ. Τσελέπης και Χαρ. Τσούκαλος.

ΔΙΑΦΟΡΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΝΕΑ: 9.1.1925 αφίχθησαν εκ Ν. Υόρκης και ανεχώρησαν διά την ιδιαίτεραν των πατρίδα Πυρσόγιαννη οι Χρυσάφης και Βετσόπουλος.

10 Μαΐου 1928 Γονείς Πυρσογιαννίτας.

«Ανώνυμα γράμματα δεν δημοσιεύομεν διά προσωπικά ζητήματα ως του Ιατρού σας που γράφεται. Γράψατέ μας σαφώς και ενυπογράφως τι θέλετε και τι ζητείτε και αν χρειάζεται δικαία συνηγορία και διά του τύπου θα το πράξωμεν, ανωνύμως όμως και με επιθέσεις μάλιστα κατά προσώπων αδυνατούμε».

28.1.1929. Ετελέσθησαν εν Πυρσογιάννη Κονίτσης οι ευτυχείς αρραβώνες του λαμπρού νέου κ. Στεφ. Δούκα μετά της σεμνής και εναρέτου δίδος Πολύμνιας Μάτ. Πύρσου».

ΤΙΜΗΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΕΨΗ Νοέμβρης 1981.

«Ο Σύνδεσμος των Πυρσογιαννιτών Αττικής επισκέφθη τον πρόεδρον του Συμβουλίου της Επικρατείας κ. Άγγελον Ιατρούδη να τον συγχαρεί για την ανάληψη των καθηκόντων. Όπως είναι γνωστόν η οικογένεια Ιατρούδη κατάγεται από την Πυρσόγιαννη».

ΓΕΦΥΡΙΑ το ξέχωρο μεράκι και στοιχείο των Πυρσογιαννιτών.

Το 1823 κατασκευάστηκε η ξύλινη γέφυρα επάνω στον Αώο που έρχεται από τη βωδούσα στη γνωστή θέση Στόμιο. Η γέφυρα αυτή παρασύρθηκε από τα νερά το 1833· έγινε τότε επισκευή αλλά και αυτή την πήρε το ποτάμι το 1870. Η σωζομένη μέχρι σήμερα λιθινή που στοίχισε 120.000 γρόσια έγινε με πρωτομάστορα (πρωτοστάτησε) τον Μάστορα Μπέτσα (Πυρσογιαννίτης).

ΓΕΦΥΡΑ ΠΑΛΔΟΥΜΑΣ 19.4.1871

«Εκτεθείσης εις μαθηματικόν διαγωνισμό της κατασκευής της γεφύρας ΠΑΛΔΟΥΜΑΣ παρουσιάστηκαν με την εγγύησιν του τραπεζίτου Κ. Ι. Λούλη ο κάμψας Γεώργιος Φουρούτζης (Φρόντζος) εκ Πυρσόγιαννης και ο Ευάγγελος εκ Μολίστης εις ους θέλει γίνει η παραχώρησης».

ΙΕΡΕΙΣ ΤΗΣ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗΣ 1880.

«Εις την Πυρσόγιαννη υπάρχουν πέντε ιερείς οι: Παπαγεώργιος, Παπαδημήτριος Πρωτόπαπας, Παπαδημήτριος Ντούκας, Παπαδημήτριος Σχόρεμας και Παπαϊωάννου Γ. Φρόντζος».

ΔΙΕΝΕΞΗ μεταξύ Πυρσόγιαννης-Βουρμπιάνης και διευθέτηση συνόρων 1824.

Έγγραφο Βελλά και Κονίτσης.

«Ο Βελλάς και Κονίτσης Ιωσήφ επιβεβαιεί διά του παρόντος αποδεικτικού ενυπογράφου και εμμαρτύρου γράμματος δήλον γίνεται ότι οι Χριστιανοί της χώρας Πυρσόγιαννης έχοντες διαφοράν και νιζάν (φιλονικία) διά τα σύνορα του τόπου τους κρούσαν ονομαζομένην με τους Χριστιανούς της χώρας Βουλμπιάνης την σήμερον ομοθυμαδόν οι χριστιανοί των δύο χωρίων και ημείς κατά τους θείους νόμους, λεπτομερώς εξετάσαντες διά να εύρωμεν την αλήθειαν και το δίκαιον του κάθε χωρίου μάλιστα περί τούτου και διά ομοφορίου αφορήσαμεν όθεν μετά τον

αφορισμό εμαρτύρησεν ο παπά Γεράσης οικονόμος Πυρσογιαννίτης καθώς και άλλην φοράν έγινεν ότι δηλαδή εις τον καιρό του ποτέ Γεωργίου προεστώτος της Βουρμπιανης και του Λάμπρου προεστώτος της Πυρσόγιαννης ότι είναι το σύνορον ψηλά εις το καρδάρη και κάτω εις το μαύρο χώμα και κατεβαίνει εις τον λάκον και παίρνει την στράτα εις τον πάτον στις αλατιωσαργές και απεκεί πηγαίνει εις την πορίκαν την διχαλοτήν όπου έχει σταυρόν εις τη ράχη και ύστερον πέφτει εις τον τράφον εις την τζηντζιφιάν και εν γένει εις τον ρόπαλον τον καμένον και εις το πλάγι στην στράτα εις την πέτραν στο τζουκάρη και απεκεί κάτω κατά το χαντάκι όπου πέφτει στο χωράφι στην άκρη στον τσέρον και έως εκεί είναι τα σύνορα των δύο χωρίων όπου το κάτω μέρος να εξουσιάζουν τον τόπον οι Βουρμπιανίτες εις αιώνα τον άπαντα και από το επάνω μέρος να εξουσιάζουν οι Πυρσογιαννίτες. Όθεν εις την περί τούτου δήλωσιν και εις μνήμην διηνεκή γεγόνασιν δύο παρόμοια γράμματα έχοντα το κύρος και την ισχύν εν παντί κριτηρίω δικαιοσύνης και εδόθη το μεν εν εις τους Βουρμπιανίτες το δε άλλο εις τους Πυρσογιαννίτες εις ένδειξη.

1824 Αύγουστος κ.β.ι.

Ιωάννης Σούλας υπόσχομαι
οικονόμος Παπαζήσης δεβεόνο».

ΑΙΤΗΣΙΣ προς την Κυβέρνησιν επαναφοράς κατοίκων των χωρίων Πυρσόγιαννης - Βουρμπιάνης και Στράτισανης εις την επαρχίαν Κονίτσης.

«Οι κάτοικοι των χωρίων Πυρσόγιαννης - Βουρμπιάνης και Στράτσιανης υπαγομένης εις την Επαρχίαν Λεσκοβικίου του βιλαετίου Ιωαννίνων (εκ πέντε χιλιάδων νουφουζίων) υπήγοντο ανέκαθεν εις την επαρχίαν Κονίτσης και ήσαν λίαν ευχαριστημένοι ένεκα της μικράς αποστάσεως και της ευκολίας της συγκοινωνίας καθόσον μόνον διά Κονίτσης μεταβαίνουν οι κάτοικοι τόσον εις Ιωάννινα όσον και εις την αλλοδαπήν και κατ' ακολουθίνα πας ταξιδιώτης διερχόμενος αποκλειστικώς διά Κονίτσης ελάμβανε και το διαβατήριόν του, διεκπεραιών συγχρόνως και πάσαν άλλην προς την Κυβέρνησιν υπόθεσίν του, χωρίς το παράπαν να χάσει καιρόν· ακολουθώς πρότινων ετών τα χωρία αυτών υπήχθησαν εις Λεσκοβίκιον ένθα και η απόσταση μακροτέρα τυγχάνει και οι κάτοικοι ηναγκασμένοι εισί να μεταβώσιν εις Λεσκοδέκιον και δι' απλούν διαβατήριον και εκείθεν να επανέλθουν εις τα χωρία των και καιόπιν ν' αναχωρήσουν πάλιν διά Κονίτσης ήτις διά της κατασκευασθείσης ήδη γεφύρας της Στράτσιανης απέχει 6-7 ώρας. Τας δυσκολίας προς το Λεσκοβίκιον και προς την Κόνιτσαν ανυπολογίστους ευκολίας υ-' όψιν έχοντες ανηνέχθησαν τη Αυτοκρατορική Κυβέρνηση την 29η Ιουλίου ε.φ. διά δύο αναφορών των, μίαν προς τον Μέγα Βεζύρην και ετέραν προς την Α.Ε. τον Βαλήν Ιωαννίων, εξαιτούμενοι την επάνοδον των χωρίων των εις το πριν εις τον καζάν Κονίτσης, ελπίζοντες και απεκδεχόμενοι ότι η κυβέρνησις λαμβάνουσα υπ' όψιν δικαίαν των κατοίκων αίτησιν συνάδουσαν άλλως τε και προς εκγύκλιον του Αυτοκρ. Υπουργείου των Εσωτερικών, δι' ης οι κάτοικοι δικαιούνται να υπαχθώσιν εις ον καζάν επιθυμούσι ήθελεν εκπληρώσει τας ευχάς των κατοίκων. Εν τούτοις οι ισχυροί Αλβανοί βέηδες Λεσκοβικίου συνεργάτας έχοντας και δύο ομογενείς

αδελφούς Σαράφιδες εκείσε διά λόγους ους αυτοί και μόνον γνωρίζουν, ενεργούσι πιεστικώς διά των εργατών των τη σύνταξιν και υπογραφήν αναφορών εναντίον της θελήσεως και του εγκαρδίου των κατοίκων πόθου. Δεν αμφιβάλλουμεν όμως ότι ο Γεν. Διοικητής Οσμάν πασάς όστις τυγχάνει ο μόνος αρμόδιος και είναι εις θέση να εκτιμήσει κατά πόσον έχουσι δίκαιον οι κάτοικοι των ειρημένων χωρίων, θα αποδώσει εις αυτούς δικαιοσύνην, συνιστών όπως τα χωρία των αποσπασθώσιν εκ Λεσκοδικία και υπαχθώσιν εις Κόνιτσαν, άλλωστε είναι λογικόν όπως εις τους κατοίκους παρέχονται ευκολία και ουχί δυσκολία 3.1.1903. Ο Οσμάν συνέστησε εις το αρμόδιο υπουργείο να γίνουν δεκτά τα αιτήματα των κατοίκων, ο δε Βαλλής εξέδωσε προς τον σκοπόαυτόν το σχετικό ίρα δε 12.9.1903.

ΜΙΑ ΤΡΑΝΗ ΕΘΝΟΣΩΤΗΡΙΑ ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΜΙΑ ΜΕΓΑΛΗ ΑΛΗΘΕΙΑ.

Το παραπάνω ιστορικό γεγονός έρχεται ν' αποδείξει τις αυθάδεις βλέψεις, τις υπερφίαλες επιδιώξεις και τα μεγάλα ληστοκατακτητικά όνειρα που έτρεφαν οι Τουρκαλβανοί σε βάρος των κατοίκων Πυρσόγιαννης - Βούρμπιαννης - Στράτσιαννης. Την εποχή εκείνη ειδικά τα χωριά αυτά ήταν πολύ μεγάλα κεφαλοχώρια και ομολογουμένως βρίσκονταν σε καλύτερη πνευματική και οικονομική κατάσταση απ' όλα τα υπόλοιπα χωριά της τότε ακμαζούσης Κόνιτσας, που βρίσκονταν στην αντίπερα όχθη των δύο μεγάλων ποταμών της περιοχής Σαραντάπορος και Βουρμπιανίτικος. Γι' αυτούς τους λόγους οι Αλβανοί επιδίωκαν με όλα τα ραδιουργικά μέσα και δόλιους τρόπους να πετύχουν την επέκταση των συνόρων κατά μήκος των ανωτέρω ποταμών από την περιοχή Μέρτζανης Λουτρών Καδασίλων, μέχρι του Βουρμπιανίτικου ποταμού.

Ο Σκληρός και άνισος αυτός αγώνας των Αλβανών που είχαν προστάτας και μέσα στους συμμάχους μας ακόμα, κράτησε μέχρι τη μέρα που χαράχτηκαν οριστικά τα ελληνοαλβανικά σύνορα.

Και αποφεύχτηκε τελικά να γίνει αυτό το έγκλημα το μεγάλο εις βάρος της πατρίδας μας χάρη στην έντονη δραστηριότητα στο μεγάλο κύρος που διέθετε ο τότε πρωθυπουργός και δημιουργός της Μεγάλης Ελλάδος Ελευθέριος Βενιζέλος.

Φλόγεροί συγχωριανοί 20.12.1913.

— «Οι Δημήτριος Χ. Παπανικολάου και Ιωάννης Τσιτσιράγκας εκ Πυρσόγιαννης ζητούν εθελοντάς προς κατάρτισιν ανταρτικού σώματος διά την Βόρ. Ήπειρον».

— «Διήλθεν εκ Κονίτσης μεταβαίνων εις Ερσέκαν όπως καταταχθεί ως εθελοντής ο εκ Πυρσόγιαννης φοιτητής φιλολογίας Ευριπίδης Σούρλας» (Περιοδ. Κόνιτσα Α. Ευθυμίου).

ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΙΤΕΣ ΛΟΓΙΟΙ. Βαθύτερη γνωριμία με το έργο των λογοτεχνών Πυρσογιαννιτών και τα πρόσωπα αυτών που αγάπησαν πολύ και πρόσφεραν πολλά στη Μάνα γη Πυρσόγιαννη.

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΟΥΡΛΑΣ (1890—) Παιδαγωγός.

Είναι μια μεγάλη πατριωτική μορφή που σέβεται ιδιαίτερα και τιμά όλους τους χωριανούς που με τη θυσία τους, το αίμα και τον ηρωισμό χάρησαν σε μας το θείο δώρο, τη λευθεριά τη ζωογόνο και πολύτιμη αυτή

γύρη. Είναι ο σοφός με την ασάλευτη δύναμη του λόγου και τα αδιαφιλονίκητα εξαιρέτα συγγραφικά του χαρίσματα. Είναι ο μεγάλος Πυρσογιαννίτης με τη βαθιά λατρεία, την ανόθευτη την αξερρίζωτη αγάπη προς τη γενέθλια γη του. Είναι ο διακεκριμένος, ο βαθυστόχαστος παιδαγωγός και ο μεγάλος Ηπειρολάτρης με την άφθονη καλοσύνη και ανθρωπιά.

Είναι αυτός που δεν έγινε πατριδολάτρης, Ηπειρωλάτρης λαογράφος, εθνογράφος, ηθογράφος απλώς, αλλά γεννήθηκε και ό τι έγραψε, είτε και ιστόρησε τα έστρωσε στο σοφό μυαλό του από τότε που ήταν στη σαρμανίτσα του. Ο Ευρυπίδης Σούρλας δεν είναι ο τυχαίος που μπορεί εύκολα να τον αντικαταστήσει, είναι ο ένας, ο πρώτος, είναι η αγέροχη δρυς. Τις ζήσες όλες των αλλοτινών χρόνων που πάντα τις χρυσώνει το δρασκελισμα του χρόνου και τους δίνει την όμορφη πατίνα του χθες προσπαθούσε από τη γέννα του να τις μάθει καλύτερα, να τις ζωντανέψει ήθελε να γευθεί να μπει στην ουσία των διαφόρων ιστορικών δεδομένων που συνέθεταν την κάθε παλιά εποχή. Προσπάθαγε να επικοινωνεί με τις παραδοσιακές πολιτιστικές μορφές με τη σκέψη της εποχής εκείνης, με την κάθε ξέχωρη ομορφιά την κάθε μιά ιστορία, τον ιδιαίτερο τρόπο ζωής με όλα γενικά που αποτελούν τον τρόπο της διαιώνισης της οντότητας. Αυτός ο τρανός μελετούσε, μελετά και ανιχνεύει παλιά δεφτέρια και κειμήλια για να αποκρυπτογραφήσει όλα τα μυστικά που αφήνουν τα ίχνη τους στο διάβα του χρόνου ο Ευρ. Σούρλας που λατρεύει αφάνταστα τον τόπο που γεννήθηκε φροντίζει να του δίνει ομορφιά ζωή και χάρη γιατί πιστεύει ατράνταχτα πως πρέπει ο καθένας να σώσει τις ρίζες του γιατί αλλιώςτικα θα έρθει ο αφανισμός, ο μαρασμός του τόπου αυτού η αναιμικότητα.

Ο Ευρ. Σούρλας έγραψε πάρα πολλά, μόνο οι μελέτες και τα διάφορα άρθρα του διαβαίνουν τις πέντε χιλιάδες. Πέρα από τα υπηρεσιακά του παιδαγωγικά, φιλοσοφικά διδλία, μελέτες και άρθρα που έγραψε διαμάντια για μας είναι οι συμβολές στην ιστορία της επαρχίας Κονίτσης, Ηπειρ. Χρον. 1929, Ιστορικά σημειώματα Η.Χ. 1937, Κώστας Γραμματικός Η.Χ. 1938, Μορφές και φυσιογνωμίες εκ της επαρχίας Κονίτσης Η.Χ. 1941. **ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΒΕΤΣΟΠΟΥΛΟΣ** (1896-1981).

Αξιόλογο ιστορικό και λαογραφικό διδλίο του «Ο ΓΑΜΟΣ ΣΤΗΝ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗ ΤΑ ΠΑΛΙΑ ΧΡΟΝΙΑ» έκδ. 1973. Ο Συγγραφέας στηριζόμενος στις προσωπικές αναμνήσεις και γνώσεις, σε εικόνες και σύμβολα, σε επιτόπιες έρευνες και στις αναμνήσεις και αφηγήσεις των επιζώντων πατριωτών μας και σε άλλες λαογραφικές πηγές με ιδιάζουσα λογοτεχνική γλαφυρότητα και με χαρακτηριστική σαφήνεια ζωγραφίζει και ζωντανεύει ό τι είδε έζησε και αγάπησε στη γη των ονείρων και των παραδόσεων, στη γη των μεγαλυτέρων διωμάτων με το δικό του τρόπο από ανείπωτη αγάπη και λατρεία, αλλά και από κάποιο ασυναίσθητο φόβο μήπως όλοι αυτοί οι περιφημοι και υπολογίσιμοι θησαυροί του Πυρσογιαννίτικου Γάμου χαθούν κάποτε από τη μνήμη των ανθρώπων στο κύλισμα του αδηφάγου χρόνου. Όλες οι ιστορίες, γύρω από την προετοιμασία και την ιεροτελεστία του Πυρσογιαννίτικου Γάμου, όλη η ζώσα αυτή φωνή και οι εικόνες από την οικογενειακή ζωή των ταπεινών

και λησμονημένων χωριανών μας προδίδουν ιδιαίτερο μόχθο συλλογής, μελέτης συγγραφής και λατρείας και φανερώνουν μία πηγαία φυσική αφέλεια και δροσιά τα ήθη και τα έθιμα του Πυρσογιαννίτικου Γάμου δεν έχουν τοπικά και χρονικά όρια περιορισμένα όπως τα περιγράφει ο συγγραφέας, δεν περιορίζουν τον αναγνώστη μόνο στη στενή λωρίδα της Πυρσόγιαννης όλα που ιστορούνται μέσα στο βιβλίο του Βασ. Βετσόπουλου ανήκουν σε ασύγκριτα μεγαλύτερες γεωγραφικές λωρίδες. Να ξανα-νιώσει κανένας δεν μπορεί, αλλά να μακροημερεύσει μπορεί όταν διαβάσει το βιβλίο αυτό ο Γάμος στην Πυρσόγιαννη τα παλιά χρόνια.

ΠΕΤΡΟΣ ΦΡΟΝΤΖΟΣ (1903–) Δικηγόρος.

Το βιβλίο του «**Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΣΤΗΝ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟ-ΚΡΑΤΙΑΣ**» είναι μεστό και άρτιο από ιστορικής και λαογραφικής άποψης, ο συγγραφέας αυστηρά εκλεκτός στα γραφήματά του κατώρθωσε να πλάσει προσωπικό ύφος κλασικής απλότητας και διαύγειας. Το περιχόμενό του δίνει μορφή και ζωή στο φορτωμένο με αγωνίες και κόπους και στερήσεις παρελθόν, στο χθες και φωτίζει παλιούς αγαπημένους κόσμους που διακρίνονται αχνά στο βάθος του χρόνου που η λησμονιά δεν έσβυσε, ζωντανεύει περιστατικά των δασκάλων γεγονότα και ζωγραφίζει απλοϊκούς ανθρώπους του χωριού, απλοϊκούς ανθρώπους που την εποχή εκείνη αυτοί εγέμιζαν τη ζωή όλων των κατοίκων του χωριού.

Περιγράφει όλους τους δασκάλους που ήσαν αγαθοί, χρηστοί, μεγάλοι πατριώτες με απέραντη χριστιανική πίστη που δούλεψαν όπως και η ψυχή των το μυαλό και η καρδιά τους με επίγνωση, με πλήρη συνείδηση για την ανάπλαση και μόρφωση των παιδιών. Πολλές γενιές παιδιών πέρασαν γαλουχήθησαν και διδάχτηκαν με αληθινή αγάπη, με γνώση με λατρεία με προσοχή με κέφι και διάθεση προσφορά από τους δασκάλους της αλλοτινής εποχής. Η επιμελημένη εργασία του Πέτρου Φρόντζου πέρα από το σεβασμό και την υποχρέωση προς τους λευκογέννηδες δασκάλους του χωριού μας αποδεικνύει καθαρά την αστείρευτη αγάπη, την απέραντη λατρεία και τη μεγάλη λαχτάρα για τον τόπο που γεννήθηκε για τα χωριανά μας μέρη με τα πλούσια και ποικίλα διώματα πέρα από αυτά το φροντισμένο αυτό πόνημα αποτελεί μία πολύτιμη συμβολή, ένα αξιόλογο υλικό, μία πολύτιμη δωρεά για όσους θέλουν να ασχοληθούν για βαθειά γνώση της λαογραφικής ιστορίας του χωριού μας. Ο συγγραφέας με την πολύτιμη εργασία δείχνει την αγάπη στις σκιές των προγόνων του και σέβεται το σήμρά τους αλλά ακόμα και τη θυσία των δασκάλων και των κατοίκων της Πυρσόγιαννης που ίδρωσαν, αγωνίστηκαν, μόχθησαν και δημιούργησαν πολιτισμό, χαρακτήρες ηθικούς ίσιους κανόνες πλεύσεως.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΑΥΡΟΜΑΤΗΣ (Καραγκιόζης 1909–).

Ο καλός αυτός συμπατριώτης και φίλος που υποκλίνεται με δέος μπροστά στις γνήσιες περασμένες εποχές που τις χρυσώνει και τις κάνει να λαμπιρίζουν το διάβα του χρόνου και τις χαρίζει την πατίνα του παρελθόντος έγραψε πολλές λαογραφικές κ.λπ. εργασίες που δημοσιεύτηκαν σε Ηπειρωτικές εφημερίδες και περιοδικά. Όλες αυτές οι εργασίες είναι γιομάτες από ζωντανές μνήμες σαν το καθαρίο φως της ημέρας. Καθορίζουν το όμορφο χθες που ήταν μια φορά και ένα καιρό χαρά της

καρδιάς και των ματιών, το χθες εκείνο που μας γέννησε μας έθρεψε μας τράνωσε μας γαλούχισε και μας κράτησε στη ζωή σωστούς αγνούς ανθρώπους και γνήσιους πατριώτες.

Στο ζεστό πατριωτικό χώρο που δημιουργεί ο συγγραφέας αφυπνίζονται παλιά διώματα και αναμνήσεις, ζωντανεύονται μνήμες, αναστυλώνονται θρύλοι και έρχονται στο κάθε αναγνώστη πατρογονικές μορφές και εικόνες παπούδων. Ο Ι. Μαυρομάτης που χειρίστηκε τα ηθολογραφικά θέματα κατά τρόπο αβίαστο και ελκυστικό ζωντανεύει το σπίτι μας που κρατάει μέσα στην ψυχή ιδιαίτερη θέση και διαφεντεύει το είναι μας, αυτό το σπίτι που ίσως σε πολλές περιπτώσεις να είναι φτωχικό, άσημο, ταπεινό που δεν παύει όμως να είναι δικό σου σπίτι, ένα σπίτι που είναι δυνατό να μην παρουσιάζει πολλά, έχει όμως κάτι το διάφορο, το ανεκτίμηστο, αγάπη, πίστη, ασφάλεια ηθική και πνευματική υγεία και λάμπουσα ψυχική ομορφιά. Ο συντάκτης διά των στηλών των εφημερίδων σε φέρνει σε χωριανά μέρη που έχουν να δείξουν κάτι το αξιοθέατο το λαμπρό. Από το πλούσιο το ανθόσπαρτο λογοτεχνικό περιβάλλον του μάζεψε απείρως λουλούδια και έκανε ωραία μπουκέτα που το λεπτό και μοσχοβόλο άρωμα του δυναμώνει την αγάπη, την πίστη και τη λαχτάρα του κάθε ξενητεμένου για τη Μάνα γη μας για το βαθύλικνον όπου ευρίσκονται οι πατρογονικοί τάφοι, εκεί ψηλά στην Άγια πατρώα γη που κάτι έχει απομείνει από τα αμέριμνα παιδικά μας χρόνια, εδώ ένα χαμόγελο, εκεί ένα χάδι, ένα αθώο κλάμα, πιο πέρα κάποιο όμορφο όνειρο, μια πίστη, ένας όρκος μια αγάπη δοσμένη σε μια τρυφερή ύπαρξη. Κάθε διαδαστής τα όσα με τόση γλαφυρότητα και φυσικότητα αναπτύσσει ο Ι. Μ. τα διαβάσει με δουλιμία γιατί όλα τα γεγονότα και τα περιστατικά που περιγράφονται, οι εικόνες που ζωγραφίζονται τόσο ζωντανά νομίζεις πως τα βλέπεις και τα ακούς. Ακούεις τα δρώντα πρόσωπα εκείνης της καλής εποχής, βλέπεις τη δράση των απλοϊκών τύπων και μεγάλων μορφών της Πυρσόγιαννης. Για όλα αυτά που λάμπουν από πηγαία λαϊκή δροσιά και αφέλεια και φωτίζονται από την ειλικρίνεια ενός τρυφερού και τόσο αξιαγάπητου αισθήματος, τα τυπικά συγγραφήρια τα δικά μου δεν αρκούν, είναι φτωχά.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΑΓΩΝΗΣ (1854-) δάσκαλος.

«ΠΑΤΡΙΔΟΓΝΩΣΙΑ» το βιβλίο τούτο κυκλοφόρησε μεταξύ των ετών 1915-1920 με εξώφυλλο τη φωτογραφία του Γεωργίου Καραγιάννη από το Πεκλάρι. Το βιβλίο αυτό εστάθει αδύνατο να ευρεθεί παρόλες τις προσπάθειες που κατέβαλα προσωπικώς και το περιοδικό «ΚΟΝΙΤΣΑ» σε γνωστούς και αγνώστους και σε βιβλιοθήκες και παλιοπωλεία βιβλίων. **ΠΑΡΑΚΛΗΣΗ** όποιος γνωρίζει ή κατέχει το πάρα πάνω βιβλίο ας μας γράψει, θα βγει ασφαλώς, από ένα μεγάλο πατριωτικό και λαογραφικό χρέος, εγώ θεωρώ το βιβλίο του Ν. Παγώνη απαραίτητο γιατί ασφαλώς θα περιέχει πολύτιμο και χρήσιμο λαογραφικό υλικό που τόσο μας χρειάζεται. Όρα και βιβλίο σελ. 43 Η Παιδεία στην Πυρσόγιαννη επί Τουρκοκρατίας Γ. Π. Φρόντζου. Επί τη ευκαιρία θα ήθελα να τονίσω πως πρέπει πολλοί να παύσουμε να είμεθα κατ' επίφαση επιφανειακοί Πυρσόγιαννίτες, αλλά να γίνουμε πιο ουσιαστικοί με θετικό αποτέλεσμα και όταν λέμε ενδιαφερόμεθα και αγαπάμε την Πυρσόγιαννη να το λέμε με της καρδιάς

το πύρωμα, με αγνό άδολο ενδιαφέρον, με φωτισμένο νου, με πρωτοβουλίες με υπεύθυνη συμμετοχή με παραινήσεις. Όλοι μας έχουμε ανάγκη μεγάλη να μεταλαμβάνουμε από τα άγια μυστήρια της πατρογονικής μυσταγωγίας και να ποτίζουμε ακατάπαυστα τον ανθόκηπο της ψυχής μας από το αθάνατο καθάριο νερό της πατρογονικής μας κληρονομιάς.

Ο Γκαίτε είπε «κάθε τι που κληρονομήσαμε από τους προγόνους μας πρέπει να το διαφυλάξουμε πιστά και να μην τ' αφήσουμε να χαθεί, να σβύσει».

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ι. ΤΣΙΠΑΣ

Βιβλίο «ΑΡΜΑΘΙΑ ΑΝΑΜΝΗΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗ». Για το βιβλίο μου αυτό ομιλούν πιο πάνω οι ειδικοί λόγιοι και φίλοι. Τι μπορώ να πω εγώ άλλο από ένα πολύ τρανό ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ, πιο τρανό, πιο μεγάλο από αυτό δεν μπορώ να πω, όπως λένε και οι ποιητές».

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΛΟΓΙΟΙ ΜΗ ΗΠΕΙΡΩΤΕΣ

Πως βλέπουν και τι γράφουν για τους λαϊκούς μαστόρους της επαρχίας μας.

...Γενήτρα μάνα των χτιστάδων μαστόρων είναι κυρίως η περιοχή των χωριών Κόνιτσας, ιδιαίτερα η Πυρσόγιαννη, η Βούρμπιανη. ...Στη συνείδηση του λαού έχει εμπεδωθεί η πεποίθηση ότι παραδοσιακούς χτίστες ανέδειξαν μόνο η περιοχή Κόνιτσας... Οι πιο παλιοί ηλικιωμένοι Ηπειρώτες χτίστες θεωρούσαν πατρίδα τους την Πυρσόγιαννη και Βούρμπιανη, γιατί πράγματι ήσαν τα πιο παλιά αξιόλογα μαστοροχώρια και όταν έλεγε κανένας το σπίτι το έχτισαν μαστόροι τεχνίτες εννοούσαν μαστόρους Πυρσογιαννίτες και όταν ο σπιτονοικοκύρης έλεγε το σπίτι το έχτισαν Πυρσογιαννίτες εννοούσε τεχνίτες χτίστες... Δεν είναι τυχαίο ότι η Ήπειρος κατεξοχή ορεινή και άγονη περιοχή θεωρείται μαστορομάνα και κοιτίδα των περισσοτέρων παραδοσιακών επαγγελμάτων... Στο Μωραϊτικό χώρο εργάστηκαν κατά καιρούς και χτίστες από την Ήπειρο και Μακεδονία. Αυτοί ήσκησαν σημαντική επίδραση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής στην Πελοπόννησο. Είναι γνωστά τα μακρινά ταξίδια που έκαναν οι Ηπειρώτες σε ολόκληρη την Ηπειρωτική Ελλάδα και στο εξωτερικό (Μ. Ασία, Ρουμανία, Αίγυπτο, Περσία)... Δεν είναι εύκολο να προσδιορισθεί η εποχή που άρχισαν να κατεβαίνουν μπουλούκια Ηπειρωτών και Μακεδόνων στην Πελοπόννησο... Η πρώτη γραπτή μαρτυρία για κάθοδο των Ηπειρωτών στην Πελοπόννησο είναι το 1691 οι Βενετσιάνοι χρησιμοποιούν Ηπειρώτες μαστόρους στα οχυρωματικά έργα που έφκιαναν στη Μεθώνη και Κορώνη. Οι Μαστόροι αυτοί σημειώνει στηναπό 31.12.1700 αναφορά του ο Γεν. προβλεπτής ήρθαν από την Ήπειρο αφού βρήκαν τα ημερομίσθια πολύ ικανοποιητικά είναι δε λαμπροί τεχνίτες και ικανότατοι... Ο Γεν. προβλεπτής για να περιορίσει τις αξιώσεις των Ηπειρωτών χρησιμοποιεί αθηναίους κτίστες και όχι ντόπιους. Δεν υπήρχαν ίσως ακόμα αρκετοί Μωραϊτες χτίστες για να ανταγωνισθούν τους ξένους Ηπειρώτες. Ειδικότερα ο Αργύρης Πετρονώτης λόγιος-καθηγητής Πανεπιστημίου γράφει πως: «οι κύριοι οικοδόμοι όλων των αστικών κέντρων της Πελοποννήσου είναι Ηπειρώτες. Από τόσο παλιά χρόνια οι Ηπειρώτες θεωρούντο εξαιρετοι τεχίτες μάστοροι... Το 1888 Πυρσογιαννίτες έφκιασαν το καμπαναριό του Αγ. Χαραλάμπους στη Δημητσάνα. Επίσης έφκιασαν την Εκκλησία του Αγίου Αθανασίου στον Κλείτορα Καλαβρύτων και την εκκλησία του Αγ. Γεωργίου εις Δεισινό Καλαβρύτων, ο μαστροβασίλης από την Κόνιτσα αναφέρεται εις τα κατάστιχα της Μονής Αγίας Τριάδος Ακράτας 1835... Το τείχος της

Τριπολιτσάς χτίστηκε από Ηπειρώτες μαστόρους καθώς και το δεύτερο υδραγωγείο της Τριπολιτσάς και ότι κουβαλητάδες των λιθαριών και του κονιάματος ήσαν ντόπιοι Πελοποννήσιοι... Η Νοτ. Πελοπόννησος είναι χώρος που πυκνά χτίζεται από Ηπειρωτικά μπουλούκια... Η Πυρσόγιαννη με τη μακρόχρονη παράδοση ήταν για τους κατοίκους των χωριών το τρανό σχολείο που διδάχτηκαν την πρακτική λαϊκή τέχνη... ύστερα από μαθητεία 8-10 χρόνων γίνοντο χτίστες... οι Γορτύνιοι χτίστες εταξίδευαν σε όλες τις περιοχές της Πελοποννήσου και προτιμούσαν τα πεδινά που είχε πολύ χρήμα.

Η Αγγελική Χατζημιχάλη γράφει για τα μπουλούκια: «ήταν συνεργατισμοί για τη δουλιά, συνάφια της δουλιάς ή μια φαμίλια για δουλιά δηλαδή μικρότερες ή μεγαλύτερες ομάδες από τεχνίτας συντρόφους... Με τη συγκρότηση των μπουλουκιών κατ' ειδικότητα επιτυγχάνεται σωστός καταμερισμός της εργασίας και γρήγορη αποπεράτωση των σοβαρών οικοδομικών έργων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΘΡΥΛΟΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΗ Γυναίκες Πυρσογιαννίτισσες

Εθνική υπερηφάνεια και πυρσογιαννίτικο καμάρωμα ένιωσα όταν διάβασα στον Τύπο, ότι στην καθιερωμένη συνεδρία στις 23.3.1982 η Ακαδημία των Αθηνών αυτό το Ανώτατον Κρατικό πνευματικό ίδρυμα παρουσία του Προέδρου της Δημοκρατίας, του Αρχιεπισκόπου Αθηνών, του Προέδρου της Βουλής και πολλών άλλων επισήμων ετίμησε 7 γυναίκες της περιοχής Πίνδου που μέσα από τους καπνούς της μάχης από την ιαχή το θριάμβου πάλεψαν ηρωικά πλάι στους γενναίους στρατιώτες μας το 1940-41.

Μεταξύ των ηρωίδων αυτών γυναικών, των νέων Σουλιωτισσών και της Μονής Σέλτσου που πέρασαν ανώνυμες στην αθανασία ήταν και οι Πυρσογιαννίτισσες: Αγλαΐα Βατσικαλή, που τυγχάνει ξαδέλφη μου, η Μαρία Νίτσιου και η Χριστίνα Σχόρεμα. Οι άλλες ηρωίδες ήσαν από τα χωριά της περιοχής Επταχωρίου και Πισσοδέση.

Οι άξιες αυτές γυναίκες και οι τόσες άλλες ανώνυμες ηρωίδες που πρόβαλαν ολόφεγγες, βοήθησαν αποτελεσματικά κόντρα στη βαρυχειμωνιά και τους κινδύνους του πολέμου απάνω στα βουνά, στα φαράγγια, τους λόφους, τις χαράδρες και στους επικίνδυνους Λάγκους και ποταμούς, όλα τα Ελληνόπουλα, κουβαλώντας σε όλες τις πολεμικές γραμμές, στις πλάτες τους πυρομαχικά και πέρα από το ηθικό και κάθε άλλο χρειαζόμενο πολεμικό υλικό, ιματισμό και τροφήμα. Αυτές οι Γυναίκες της Πυρσόγιαννης και των άλλων χωριών με την ηρωική προσφορά τους και τη θυσία έκαναν την εποχή εκείνη την ιστορία να σταματήσει και τον κόσμο όλο να τις θαυμάζει κατάπληκτος. Αυτό όλο το θείο θαύμα στο κύλισμα τούτων χρόνων δεν ξεθώριασε δεν έσβυσε καθόλου.

Ο πατένας που έβλεπε τότε τις γυναίκες αυτές να μάχονται παλικαρίσια με τους φαντάρους μας ένιωθε καλά γιατί αυτές έγιναν ηρωίδες χωρίς να το καταλάβουν, γιατί μεταμορφώθηκαν ξαφνικά σε σύμβολα και η ζωή παρεχώρησε τη θέση της στην ιδέα.

Όλες αυτές οι πολεμικές πράξεις, ιστορικές αξέχαστες διάβηκαν στην αθανασία και σαν φαινός φάρος θα καθοδηγούν τις επερχόμενες γενιές της πατρίδας μας και την ανθρωπότητα με μεγάλη αγάπη προς την ελευθερία. Οι Γυναίκες ημίθεες πίστευαν πως με το τραγούδι, τις πράξεις, την προσευχή με ζωηρή τη συνείδηση ότι πολεμάνε με τη δύναμη του Θεού και υπό την σκέπη της Θεοτόκου για την τιμή και την ελευθερία.

Αυτές οι Γυναίκες που τις διέκρινε το αίσθημα της τιμής που ντύθηκαν το φωτοστέφανο και την ακτινοβολία της δόξης δεν ήσαν μόνο ηρωίδες στη διάρκεια της πολεμικής εποποιίας, αλλά και καθόλη τη διάρκεια της

ειρηνικής ζωής.

Έτσι τις είδα και τις γνώρισα τις Γυναίκες της Πυρσόγινης και στον ειρηνικό στίβο της ζωής πάνω στο λιόχαρο και χαρωπό χώρο μας όταν οι άνδρες τους μαζί με τα μπουλούκια των λαϊκών μαστόρων ήταν για μεροκάματο, για μεροδούλι στην ξενιτιά, αυτές μόνες στον πατροπαράδοτο ρόλο της συζύγου, της Μάνας της νοικοκυράς να δουλεύουν πολύ σκληρά και επίπονα στα χτήματα να καθαρίζουν τους χέρσους τόπους, να σκάβουνε καλά τη γη σε βάθος και να καλλιεργούνε προσεκτικά τον τόπο για να τον μεταβάλουν σε καρποφόρο και γόνιμο.

Τις καμάρωνα να κόβουν και να κουβαλάνε από τους λόγγους και τα δασοτόπια τα πυκνά ξύλα και κλαριά για να έχουν το χειμώνα με τα κλαδιά να θρέψουν όλα τα ζωντανά του σπιτιού και με τα κούτσουρα, τα ξύλα και το δαδί να ανάβουν και να καπνίζουν τα τζάκια. Τις έβλεπα ανασκουμπωμένες με σβελτάδα και χάρη να σιγουρίζουν το σπιτικό μόλις γύριζαν από το χωραφι να καθαρίζουν αυλές και να ασπρίζουν τις λιθόστρωτες αυλές και τα πέτρινα πεζούλια.

Η Πυρσογιαννίτισσα Γυναίκα εκείνη την αγνή εποχή δεν ήταν μόνο μια απλή βοηθός, συμπαραστάτης και καλή σύντροφος και Μάνα, δεν ήταν μια ταλαντούχος χρυσοχέρα νοικοκυρά και δουλεύτρα της θρεφτάρας γης μας, ήταν Γυναίκες που με την προσπάθεια και τον ιδρώτα κράτησαν τη ζωή σ' όλο το χωριό επί αιώνες και άντρωσαν τον χωριανό πολιτισμό, τα ήθη και τα έθιμα, ήταν οι Γυναίκες που διεμόρφωσαν το οικογενειακό περιβάλλον και το έκαμε όμορφο ζεστό στέκι αγάπης και παρηγοριάς.

Ναι οι Γυναίκες αυτές που στάθηκαν ατράνταχτες, ακλόνητες με το κεφάλι ψηλά, την μπάλα καθαρή και το κορμί ίσιο στα δύσκολα, τα άσχημα, τα αβάσταχτα χρόνια της μαύρης σκλαβιάς, της σκληρής δουλειάς και των τρανών καταπονήσεων, συνέβαλαν κατά πολύ στη δημιουργία της όμορφης Πυρσογιαννίτικης παράδοσης γιατί μέσα σ' όλα έβαζαν το δικό τους γούστο.

Γυναίκες Πυρσογιαννίτισσες που βοηθήσανε πολύ να μάθουν οι νέοι να σέβονται τις ιερές σκιές των προγόνων μας και να βλέπουν ειλικρινά όλα εκείνα τα άγια μέρη με τα πλούσια και ποικίλα διώματα που είναι αγιασμένα από τα πατρογονικά χέρια, το αίμα τους αγώνες, τις θυσίες, την ανάσα και τον ιδρώτα, όλα εκείνα τα όμορφα, τα ολόφωτα, τα διαμαντοστολισμένα ψυχικά χαρίσματα που στη σημερινή εποχή μας χάσανε την πρώτη λαμπρότητα, νοθεύτηκαν με προλήψεις με νέες διάφορες ιδέες με ανθρώπινες επινοήσεις και κατήντησαν αγνώριστα.

Γυναίκα Πυρσογιαννίτισσα, Γυναίκα του λαϊκού μάστορα τεχνίτη, Γυναίκα αρχόντισσα όλων των υπαρχόντων του σπιτιού σε είδα σε καμάρωσα πολλές φορές όταν το μήνα τρυγητή στο μάζωμα των σταφυλιών, στο μεγάλο αυτό πανηγύρι να κάμεις το μόχθο τραγούδι και τον ιδρώτα ιερούργημα, σε άκουσα με ξέχωρη χαρά και συγκίνηση να λες τα ωραία τραγούδια του τρύγου που γλυκοτάραζαν τις ερημιές με τη θεία μελωδία και τη γνήσια έκφραση· όλα αυτά τα όμορφα τραγούδια τα χωριανά πουστήριζαν ανεθάρρευαν και έκαναν να ξεχνιέται η κούραση και όλες οι αναποδιές και οι ανηφόρες της ζωής.

Σε καμάρωνα πουρνό πουρνό να πηγαίνεις στα βροσκοτόπια και στο γυρισμό να φκιάνεις την πίτα για να φάει η φαμίλια το μεσημέρι.

Σε θαύμασα κοριτσόπουλο να μαθαίνεις τον αργαλειό να δασκαλεύεσαι τη λεπτή τέχνη αυτού από τις γιαγιάδες, τις κυρούλες, τις Μανάδες και τις τρανότερες αδελφές και φίλες και να αυτοσχεδιάζεις με το δικό σου τρόπο τα προικιά σου τις αρμάτες σου με σχέδια και στολίδια με όλα τα χρώματα της ίριδας.

Σε είδα κοριτσόπουλο ακόμα να πηγαίνεις για βοσκή τα μικρά αρνιά και τα κασίκια του Μπίλλ Στρέμα, στον τόπο αυτό που έπαιρνε τότε από το ρυθμικό ήχο των κουδουνιών και από το λιανοκύπρι μια ξέχωρη μαγεία και χαρά.

Σε είδα τον παλιό καιρό στους χρόνους της Τουρκιάς να ασκείσαι στη σκοποβολή και να κάνεις να αντιλαλούν οι κορυφογραμμές και οι λαγκαδιές από το τραγούδι σου και το βροντολάλημα των τουφεκιών.

Σε είδα κατά τις επιδρομές των Τουρκαλβανών ληστών να σφίγγεις με το αριστερό σου χέρι το παιδί σου και το μαλινχέρ με το δεξί σου. Σε είδα Γυναίκα της Πυρσόγιαννης γενήτρα Μάνα των χτιστάδων με την αγέρωχη στάση σου να πιστοποιείς την πεποίθηση που έχει εμπεδοθεί στη συνείδηση του λαού πως παραδοσιακούς χτιστάδες ανάδειξε μόνο η περιοχή της Κόνιστας και πως οι Πυρσογιαννίτες με τη βοήθεια των Βουρμπιανιτών έχτισαν τον κόσμο.

Σε είδα και που δεν σε είδα Πυρσογιαννίτισσα Γυναίκα· παντού μα πιο πίοτερα σε είδα στην καρδιά μου, στην ψυχή μου στο είναι μου ολόκληρο, γι' αυτό και σ' αγαπώ χίλιες φορές.

Γι' αυτό σου αξίζει ένα μεγάλο μνημείο να στηθεί στην Πυρσόγιαννη δίπλα στο Μνημείο του Πυρσογιαννίτη Μάστορα που οφείλομε όλοι μας ακόμη, για να θυμούνται οι παλιοί και να μαθαίνουν οι νέοι γιατί χωρίς εθνική μνήμη δεν μπορούμε να ζήσουμε.

ΤΡΑΝΗ ΕΠΙΘΥΜΙΑ

Ο καλός μου συνεπαρχιώτης και φίλος Σωτήρης Αναγνωστόπουλος σε τρία άρθρα που στο περιοδικό, ΚΟΝΙΤΣΑ, στο θαυμάσιο αυτό περιοδικό που ζεστά και πρόθυμα αγκαλιάζει όλους τους πατριδογνωστικούς οίστρους όλων των συνεπαρχιωτών μας που γράφουν, έγραψε τρία περίφημα άρθρα, ύμνοι για τον μεγάλο πατριδολάτρη Ευριπίδη Σούρλα και την ταπεινοτητά μου.

Διεύπωσε σ' αυτά τη μεγάλη του επιθυμία και παράκληση όπως ευρεθεί και αναδημοσιευθεί το προ 20ετίας άρθρον, ύμνος του ανωτέρω μεγάλου προγονολάτρη Ηπειρολάτρη που δημοσιεύτηκε στον Τύπα με τον τίτλο «πατριδογνωστικοί αντίλαλοι, ΣΑΡΑΝΤΑΠΟΡΟΣ ΤΟ ΠΟΤΑΜΙ ΤΗΣ ΓΕΝΕΘΛΙΑΣ ΓΗΣ ΜΟΥ» και που τόση μεγάλη εντύπωση του προξένησε όταν τότε για πρώτη φορά το διάβασε.

Με ιδιαίτερη χαρά και συγκίνηση ικανοποιώ τη μεγάλη αυτή επιθυμία του εκλεκτού συνεπαρχιώτη και περιλαμβάνω αυτούσιο το καλύτερο άρθρο από τα τρία που έγραψε κατά καιρούς ο Ευρ. Σούρλας με τον αυτόν τίτλο και που ευρέθησαν εις το αρχείο μου. (Περιοδικό ΚΟΝΙΤΣΑ Νοέμβριος 1962, Ιούλιος 1964 και Μάιος 1968) εις το διβλίο μου αυτό. Και αρχίζω:

ΣΑΡΑΝΤΑΠΟΡΟΣ

I

Αγαπώ τη Γενέθλια Γη μου!

Γιατί απ' εκεί έχω τις ρίζες της υπάρξεώς μου, τις ρίζες δηλαδή εκείνες τις βαθειές και λεπτεπίλεπτες που δένουν το άτομον με την Γην που γεννήθηκαν και πέθαναν οι πρόγονοί του, με τις ρίζες του εκείνες που το προσκολλούν προς τα ήθη και έθιμα, προς του τοπικού λαϊκού πολιτισμού την αίγλη.

II

Αγαπώ το Σπίτι μου το πατρικό!

Γιατί από τα παράθυρα του παληού εκείνου Αρχοντικού των Παπούδων μου και ως παιδάκι και ως έφηβος ακρίκρυζα τα παιγνιδίσματα της λάμψης του φεγγαριού με τις ασημένιες αχτίδες του καθώς έπεφταν επάνω στο τρεχούμενο και ελαφρά αναταραγμένο νερό της κοίτης του Σαρανταπόρου.

Κι όταν φέρω στη θύμησή μου τα παιγνιδίσματα της λάμψης εκείνης, ξαναανθίζουν μέσα μου και όλα εκείνα τα όνειρα της εφηδικής μου ηλικίας

που σαν σύμβολα της αιώνιας αυταπάτης μας, μας συνεπαίρνουν πέραν από τα δεσμά της Μοίρας μας.

III

**Ω! ποτάμι ταξιδιάρικο,
Ποτάμι μου αγαπημένο**

Μα!.. και τώρα, καθώς σε φέρω στη θύμησή μου, ξυπνάς μέσα μου παληών καιρών και χρόνων παραμυθένιες επιζήσεις, όπως σε αντίκρυζα απ' το παληό Αρχοντικό μου να τρέχεις ανάμεσα από τα γοητευτικά τοπεία της Γενέθλιας Γης μου, και να χτυπάς με ορμή απάνω στα ταπεινά βραχάκια και στις απότομες υπώρειες υπερύψηλων κακοτράχαλων βουνών.

Ο γαλανός ουρανός ήτανε και είναι ακόμη η ψυχή Σου, κι αυτόν τραγουδούσαν και τραγουδούν τα κύματά σου!

Τι είναι όμως τόσο βαθύ, τόσο πολύ βαθύ, σαν την κοίτη σου;

— Μονάχα κάποια τωρινή μοναδική Πατριδογνωστική αγάπη μου γύρω από το Πατρικό μου Σπίτι!

IV

Συ... όμως, αγαπημένο μου ποτάμι

Συ... που Σε αγάπησα μ' ένα ενστικτώδη έρωτα των ματιών μου.

Συ... που ήσουνα το μεγάλο, το μοναδικό και απορροφητικό πάθος μου, μαζύ με τις χιονισμένες βουνοκορφές και κορυφογραμμές του θρυλικού Σμόλιγκα, της μοναδικής αυτής θεότητας της επαρχίας μου.

Συ... ποτάμι μου αγαπημένο, απόλαυσε την ευτυχία Σου, αφήνοντας να καθρεφτίζεται απάνω στα νερά της κοίτης Σου, του φεγγαριού η ασημένια λάμψη, σαν κάποια μαγική ανταύγεια των παιδιάστικων και εφηβικών ονείρων μου, που έπλεξα για Σένα.

V

Καθώς όμως κυλάς σιγά σιγά και ήρεμα:

Ω! ποτάμι μου αγαπημένο:

Με προσκαλείς ξανά κοντά Σου. Με προσκαλείς — ναι... να αντικρύσω ξανά τους αφρούς των κυμάτων Σου, που διασχίζουν την κοίτην του Παλατιού Σου, με ένα αβέβαιον φως λαμπάδας, σαν επιπλέοντες κίονες αογαίων Ελληνικών ναών.

Και ακούω τη φωνή Σου που απευθύνεται σε όλους τους ταξιδεμένους, που έζησαν κάποτε κοντά Σου.

Ω! Σεις αγαπητές υπάρξεις, που ζήτε με τους γλυκείς χυμούς των δακρύων σας.

Ελάτε να διασχίσετε ξανά τις όχθες του βασιλείου μου!

Θα είσθε ευτυχισμένοι!

Θα θεραπευθήτε κοντά μου!

Το τραγούδι μου που αναδίδεται από την φυγήν των κυμάτων σου θα σας λικνίσει και θα σας συνοδέψει τα γαληνεμένα όνειρά σας.

Κι όταν θα παραδοθήτε στα όνειρα και στα τραγούδια που σας εξασφαλίζουν αυτές αι ρευστές απολαύσεις, οι πάντοτε ήρεμες, που τις αγκαλιάζετε με ένα σας φιλί, θα κυλάτε και Σεις ανάμεσά μου, σαν παφλάζοντα κύματα.

VI

Ακούω... ναι... ακούω την φωνή αυτή, που σαν απόκοσμο μυστικόπαθο μήνυμα αναδίδεται από την κοίτη του ποταμού αυτού της Γενέθλιος Γης μου και αφήνει να ξεσπάσει σαν ρεφραίν ο ασίγαστος γι' αυτό Πατριδο-γνωστικός νόστος μου:

**Ω! ποτάμι μου ταξειδιάρικο
ποτάμι μου αγαπημένο!**

Κύλα σιγά - σιγά και ήρεμα, ω ποτάμι μου αγαπημένο.

Και μέσα στη ελικοειδή και οφιοειδή πορεία σου, τρέξε για να ανταμώνεις με την αιώνια Μητρική πηγή του.

Τον Αφόν!

Και έτσι... μαζύ πια... **Κόρη και Μάνα** — διασχίζοντας, όπως διασχίζετε — όχι μονάχα ελεύθερα, αλλά και σκλαβωμένα **Ηπειρωτικά εδάφη:**

αφίστε στα τελευταία τα δάκρυά μας και συνεχίστε το ταξίδι σας, έως την στιγμήν που θα δεχθήτε του Ιονίου Πελάγους τον ασπασμόν.

VII

Ω! ποτάμι μου αγαπημένο!

Θρυλικέ και ιστορικό Σαραντάπορε!

Σύμβολο, Εσύ, μιας αιώνιας αυταπάτης που μας κυβερνάει στο διάβα της ζωής μας, δέξου και τώρα — σαν ανταπόδοση μιας απέραντης ευγνωμοσύνης μου για Σένα — δέξου... ναι... τον ασπασμόν από τες ξεχωριστές χρυσίζουσες αχτίδες του ήλιου καθώς προβάλλει από τα αντικρυνά δουνά της Γενέθλιας Γης της **Πυρσόγιαννης!**

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Νοερό προσκύνημα

Δεκαπενταύγουστος στην Πυρσόγιαννη

Το Δεκαπενταύγουστο η Πυρσόγιαννη έχει το μεγάλο της πανηγύρι. Το πανηγύρι αυτό, το μικρό πάσχα του καλοκαιριού, βαρύνει την ψυχή μας σαν μια ολόκληρη ιστορία, μαγνητίζει όλην την νοσταλγικήν μας διάθεσιν και υφαίνει χαρωπά το όνειρο του γυρισμού.

Κάθε χρόνο καλόγνωμα δέχεται όλους η Μεγαλόχαρη. Εκεί μαζεύονται από τα γύρω χωριά και πολλοί ταξιδεμένοι δίδουν το παρόν και το ξέσπασμα της χαράς κρατάει έως αργά το βράδυ με τα τοπικά όργανα, τα τραγούδια και τους λαϊκούς χορούς που διατηρούν ακόμη όλη τη φρεσκάδα και την Ελληνική ομορφιά. Εκεί απάνω στο τοπίο της Παναγίας ατμόσφαιρα γαλήνης, κάτι σαν χάδι, σαν όνειρο σαν ξεκουρασι. Μια θερμή αγκαλιά η εκκλησία· χρυσαφιά και ασημένια αστράφτουν τα στολίδια της ανάμεσα στα γαλατένια σύννεφα του λιθάνιού.

Τρεμίζουν οι φλογίτσες των κεριών σε μια δειλή βαθειά νοσταλγία. Κάθε χρόνο γερμένοι οι ταπεινοί προσκυνηταί από της αμαρτίας το βάρος πηγαίνουν να σκύψουν το κεφάλι μπροστά στ' άχραντα πόδια της. Κι η δέηση αναβλύζει μετην ορμήν λάβας που καίει τα σωθικά μας. Πειθαρχώντας κι εγώ στην ίδια ανάγκη ξεχνώ νθερώς για το πανηγύρι του χωριού μας, για το υπέροχο και μαγευτικό τοπίον του. Αλήθεια είναι τόσο άμεση και απόλυτη η επίδραση του τοπίου της εκκλησίας της Παναγίας που επιβάλλεται τόσο κυριαρχικά που παύεις να είσαι άνθρωπος σκεπτόμενος, ένα μικρό μόριο της κοινωνίας σκονισμένο και βασανισμένο. Εκεί ψηλά στον Χώρο της Παναγίας, που νιώθεις καλά το θαύμα της δημιουργίας, χωρίς καμιά προσπάθεια σαν μπουμπούκι την αυγή ανοίγει διάπλατα η ψυχή σου για να πει με όλη της την δύναμη, με όλες τις αισθήσεις το φως από τον ήλιον της ομορφιάς. Μέσα στην ευγένειαν της γραμμής, την υπέροχον αρμονία των χρωμάτων νιώθεις ν' αναδιπλώνεται και η ύπαρξή σου ολόκληρη στο ίδιο λικνιστικό κυματισμό που σε παρασέρνει μακριά στη χώρα του ονείρου. Εκεί επάνω μια ευτυχία που σε παραλύει και σε φτερώνει μαζί που σε κάνει να νοιώθης μια βαρειά γλύκα στο κορμί σου και φτερά μεγάλα στην ψυχή σου, έτσι σαν να ζητά το είναι σου να σβύση σε μίαν απόλυτη ταύτιση με το χορτάρι και το χώμα και με την ίδια την απόλυτη ομορφιά που μέσα εις το γαλάζιο άπειρο είναι ο ίδιος ο βίος σου. Για μένα που πολλοί και ποικίλοι λόγοι δεν μου παρέχουν την ευχέρειαν και την μεγάλην χαράν να μεταβώ ταπεινός προσκυνητής εις το μεγάλο αυτό πανηγύρι της γενέτειρας πατρίδος μου, το νοερό αυτό προσκύνημα ήταν μία ευτυχία που με παρέλυσε και με φτέρωσε μαζί, που με έκαμε να νοιώθω μια γλύκα στο κορμί και αξίζει αυτό το νοηρό ταξίδι γιατί όλα εκεί

επάνω είναι όμορφα, διαλεχτά, ημερωμένα κάτω από λαμπρό μεγάλο φως. Εκεί όλα σου μιλούν και σου χαμογελούν, άνθρωποι και φύση, το καθένα εκεί δημιουργεί δικό του κόσμο διαλεχτό, όμορφο και όλα μαζί την ψυχή της Πυρσόγιαννης.

ΠΡΟΣΘΗΚΗ - ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΗ

Ο θερμός συμπατριώτης Ιατρός Μιχάλης Δούμας γράφει ότι ο αναγραφόμενος στη σελίδα 23 του βιβλίου ΑΡΜΑΘΙΑ ΑΝΑΜΝΗΣΕΩΝ», δάσκαλος Χρ. Παπαδημητρίου να αναγραφεί Ιωάννης Δ. Παπαδημητρίου. Επίσης ο Νέστωρας Λίντας λέει ότι ο αναγραφόμενος εις την αυτήν σελίδα δάσκαλος Γεώργιος Γούσιας να αναγραφεί Γεώργιος Σουρλας.

Εοίσης η εικονιζομένη εις τη φωτογραφία της σελ. 49 του αυτού βιβλίου Μάχη Χρυσάφη παρακαλεί να αναγραφούν και το επίθετο των συζύγων των ήτοι Ανδρομάχη Μπίρκου σύζυγος Χρήστου Μπίρκου, Μάχη Χρυσάφη σύζυγος Νέστωρα Λίντα και Δημητρούλα Χρυσάφη σύζυγος Ιωάννη Χρυσάφη.

Ωσαύτως ο θερμός συμπατριώτης μας Πέτρος Φρόντζος παρατηρεί ότι υπάρχει μια ανακρίβεια όχι ηθελημένη, στη σελίδα 67 της αυτής Αρμαθιάς, που αναγράφονται οι ξεχωριστές γιορτές που ειδικά γιόρταζαν τον καιρό εκείνο οι μαχαλάδες και οι διάφορες χωριανές οικογένειες έτσι όπως αναγράφει και εις το βιβλίο του ότι οι Σουρλαίοι και οι Σερέφηδες γιόρταζαν του Αγίου Σπυρίδωνος, ο Μαχαλάς της Ράχης των Αγίων Αναργύρων.

Ο επίσης πολύ καλός συμπατριώτης Παναγιώτης Γ. Παπαλαμπρίδης Υποστράτηγος Ε. Α. με πολύ θερμή επιστολή του γράφει ότι «τα αναγραφόμενα εις την σελίδα 167 της Αρμαθιάς Αναμνήσεων από την Πυρσόγιαννη κορίτσια είναι τα εξής: Ένα του Ρίζου Παπαλάμπρου, ένα του Παπαρούκου (Σχόρεμα) και το άλλο του Χρυσάφη· το αναφερόμενο κορίτσι του Ανδρέα Τζάφου πνίγηκε πολύ αργότερα σε άλλο ατύχημα».

Όλους τους ευχαριστώ και προβαίνω εις τη διόρθωση και συμπλήρωση με ξέχωρη χαρά και ευχαρίστηση· έτσι γράφεται η σωστή αλήθεια, η αληθινή ιστορία, η πατρογονική λαογραφία, η γειτονιά μας που νομίζαμε πως ήταν εκείνα τα αμέριμνα νεανικά μας χρόνια ολόκληρος ο κόσμος.

ΕΔΩ ΚΑΙ 50 ΧΡΟΝΙΑ Η ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗ... ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

Χαρισμένο στον Τάκη Αλεξίου

Πάει πολύς καιρός από την ημέρα που με ανείπωτο πόνο και μεγάλη θλίψη εγκατέλειψα τη γλυκειά μου παιρίδα· τον άγιο αυτό τόπο που είναι μια μελωδία ασύγκριτης αγνότητας, αγνότερη κι από την αυγή, το μέρος αυτό που με τα ασύλληπτα θέλγητρά του εξασκεί γοητεία άφραστη, σαγηνευτικό θέλγητρο και δημιουργεί στη μυστική χώρα του είναι μου ουράνια μουσική, υπέρκοσμη, θεία ζωγραφιά.

Θυμάμαι όταν έφυγα από τη γεννήτρα γη μας η μέρα ήταν βροχερή γεμάτη θλίψη όμοια με την ψυχή μου που τη βάρυνε, την σκέπαζε ο αποχωρισμός, ο ξενητεμός· ήταν βαρεια γιατί έφευγα από την όμορφη, τη φυσική και αγνή ζωή της, από τη λάγνα φύση της που με χίλια δυό στόματα μου μιλούσε. Η ημέρα εκείνη ήταν ασήκωτη γιατί άφηνα πίσω τους δικούς μου και όλους εκείνους του χωριανούς που τότε όλοι τους φοβόταν το Θεό και ντρέπονταν τους συνανθρώπους. Γιατί εγκατέλειπα τότε τον καλό εκείνο καιρό που οι άνθρωποι δεν ζούσαν σε σκοτάδι προλήψεων και δεισιδαιμονιών· Τότε που στ' αληθινά οι άνθρωποι της γενέθλιας γης μας χωρίς σκοτισμένη τη διάνοια, σκληρωμένη την καρδιά και διεστραμμένη τη θέληση πίστευαν πως τίποτα δεν γίνεται χωρίς το πνεύμα της θυσία και της αυταπάρησης. Τότε που οι συγχωριανοί πρόβαλαν τη δύναμη της προσευχής και της θερμής επικοινωνίας με τον πανάγαθο Θεό και έθρεφαν μέσα στη ψυχή τους με θερμή ανάσα, αγνή και απέραντη την πατρογονική γωνιά... Πάει πολύς καιρός από τότε... στο διάστημα αυτό τίποτα δεν βρέθηκε μπροστά μου που να μου ξυπνήσει δυνατά, έντονα μέρες παλιές ευτυχισμένες που διάβηκαν αφήνοντας τα χνάρια στο δρόμο του χρόνου που να μου θυμήσει το όμορφο χωριό μου. Ο χρόνος ο αδυσώπητος αυτός εχθρός, η πάλη της ζωής, η μυλόπετρα της κοινωνίας, η σκέψη της αύριον, η σκληρή πραγματικότητα με έκαναν να ξεχάσω, μου έκαναν συντρίμια ό,τι προσφιλές και αγαπητό είχα. Τίποτα δεν μου άφησαν όμορφο, γλυκό να πλανάται ελεύθερα να με μαγεύει. Τη σκέψη μου την απορόφησαν και την ψυχή μου την εδύθισαν στο απάνεμο ποτάμι του αγιάτρευτου πόνου και της ακράτητης θλίψης... όμως στο πέραςμα αυτό του χρόνου, στη σκοτίνια της ζωής ένα γεγονός μία λάμψη κατόρθωσαν για λίγες ώρες να με φέρουν στον εαυτό μου, να διαλύσουν το πυκνό σύγνεφο που απλώνεται σαν σάβανο στο κουρασμένο μου κορμί και να με λευθερώσουν από τα δεσμά της σκλήρωσης αυτής...

Κι έτσι χάρις στο γεγονός αυτό, στη γέννηση της κόρης, του αγγέλου με τις μύριες ομορφιές του Γιάννη Μαυρομάτη (Καραγκιόζη) στην αφετηρία της ζωής έζησα με ζεστή καρδιά με ξύπνιο νου ευτυχισμένες στιγμές,

ανέπνευσα το μεθυστικό άρωμα της Πυρσόγιαννης και βρέθηκα μέσα σ' ένα καθ' εαυτού κύκλο του χωριού μου. Ο ευτυχισμένος αυτός πατέρας μας παρέθεσεν τραπέζι στο θερμό από αγάπη και πατριωτισμό σπίτι του Περικλή Δούκα· ώρες ολόκληρες διήρκεσε το ευχάριστο αυτό γλέντι μας. Ο κύριος και πολύ αγαπητός εις όλους μας Λάμπρος Χατζόπουλος με πολύ επιτυχία μας τραγούδησε το τραγούδι, «Της Γαλανής το φόρεμα» — σαν τι να του θύμιζε του μπάριμπα Λάμπρου το τραγούδι αυτό!!! Στο πλούσιο τραπέζι παρακάθησαν και οι Κλεόδουλος Περώνης, Ιωάννης Λώλης, Ν. Γκάσιος, Μιχάλης Δούμας, Σπύρος Γκουντής, Γαλάνης, Περικλής και Χαρίλαος Δούκας, Πέτρος Παπαχρήστου, Νίκος Τσίπας κ.ά.

Κατά τας πρωινάς ώρας κατευχαριστημένοι φύγαμε ευχηθέντες να του ζήσει και νυφούλα.

Εφημερίς «ΑΩΟΣ» Αθήναι 17 Νοεμβρίου 1934»

Εδώ σημειώνουμε ότι από τα παραπάνω πρόσωπα που παρευρέθησαν σ' αυτή την ευχάριστη εορταστική εκδήλωση δεν υπάρχουν σήμερα. Ο Χαρίλαος Δούκας που γεννήθηκε στην Πυρσόγιαννη το 1914, ύστερα από τις σκληρές πολεμικές περιπέτειες του ηρωικού πολέμου το 1940-1941 στα Βορειοηπειρωτικά βουνά πέθανε στην Αθήνα το 1941. Ο Κλεόδουλος Περώνης που γεννήθηκε στην Πυρσόγιαννη το 1921 είχε πολυ τραγικό θάνατο μαζί με τον Μιχάλη Μισσούλη, τον Χρήστο Περώνη, τον Τάκη Τσούβαλη και τον Κούρλο όλα αυτά τα παιδιά που γύριζαν με τα ζώα τους στην Πυρσόγιαννη από την Τσαμουριά που πήγαν το 1941 να βρουνε ν' αγοράσουν λάδι, πέσανε απάνω σε αδίσταχτους και σκληρούς αρβανίτες ληστιάδες που δεν δίσταξαν, αυτοί αφού πρώτα τα λήστεψαν, να τα ρίξουν όλα αυτά τα αγαθά και καλά παιδιά της Πυρσόγιαννης μέσα σένα πηγάδι και να βρουνε τραγικό θάνατο.

Επί τη ευκαιρία που πιο πάνω αναφέραμε για τον τόσο άκαιρο αλλά και τραγικό θάνατο του Κλεόδουλου Περώνη παραθέτουμε κατωτέρω ότι για την αδελφή του Ευδο που γεννήθηκε στην Πυρσόγιαννη το 1914 και πέθανε στην Αθήνα το 1964 ο «ΑΩΟΣ» στις 26 Μαρτίου 1932 γράφει «Αρραβώνες. Ευοίωνοι ετελέσθησαν εις Πυρσόγιαννη οι αρραβώνες του καλλίστου νέου Γεωργίου Κιώχου με τα της πολυμόρφου Δος Ευδοκίας Περώνη εις ους ευχόμεθα ταχείαν την στέψιν».

Και κάτι αθλητικό. Η Εφημερίς ΚΗΡΥΞ Ιωαννίνων στις 12 Ιουνίου 1930 γράφει: «Κατά τους χθεσινούς πανηπειρωτικούς αγώνες επετεύχθησαν οι κάτωθι εξαιρετικάί επιδόσεις... Δρόμος 80 μέτρα 1) Τσίπας Νικόλαος με χρόνος 9¹/₅... δρόμος 400 1) Τσίπας Νικόλαος 56²/₅...» Οι περίφημες αυτές αθλητικές επιδόσεις την εποχή εκείνη που επιτεύχθησαν μέσα σε ακατάλληλους στίβους σε υποτυπώδη Γυμναστήρια ήταν πολύ δίπλα σε πανελλήνια ρεκόρ.

ΚΑΙ ΚΑΤΙ ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΟ

Το Γυμναστήριο Ιωαννίνων που έγιναν οι αναφερόμενοι αθλητικοί αγώνες σε σχέση με τα σύγχρονα Στάδια & Γυμναστήρια της χώρας μας που κατά ποσοστό μεγάλο διαθέτουν διαδρόμους (κουλουάρ) στρωμένους με ταρτάν και υπερσύγχρονες ηλεκτρονικές εγκαταστάσεις, ήταν πράγματι σε υποτυπώδη κατάσταση, αφού οι διάδρομοι που χρησιμοποιούσαν τότε οι αθλητές στους δρόμους ταχύτητας και αντοχής δεν διέθεταν ούτε το σχετικό καρβουνίδι που ήταν σε χρήση τότε στους αθλητικούς χώρους της πατρίδα μας και των λοιπών χωρών, «η περιφέρεια του κυκλικού γυμναστηρίου ήταν 192 μ., η δε διάμετρος αυτού ήταν 90 μ.».

Τώρα για να θυμηθούν οι παλιοί συναθλητές και φίλοι μου που συνεχίζουν να φέρουν στους ώμους τους το βαρύ φορτίο των ετών και να μάθουν οι νέοι αθλητές και φίλοι της πόλης των Ιωαννίνων, την ιστορία της κατασκευής αυτού του Γυμναστηρίου, γνωρίζω ότι ο στρατηγός Β. Τσιρογιάννης που ανέλαβε την 6 Απριλίου 1924 τη Δ/ση της VIII Μεραρχίας δοήθησε και παραχωρήθη ο κάτωθι του Δημαρχιακού καταστήματος χώρος «Ζεβαδιέ-τζαμί» που εχρησιμοποιείτο τότε ως ιππαγορά, να μετασχηματισθεί ως Γυμναστήριο για τις ανάγκες του Στρατού και των ιδιωτών της πόλης. Πράγμα που έγινε μέσα σε λίγους μήνες. Έτσι βλέπουμε στην τότε εκδιδόμενη εφημερίδα «ΗΠΕΙΡΟΣ» Ιωαννίνων ότι στις 24.8.1924 έγιναν τα εγκαίνια του Γυμναστηρίου και οι πρώτοι μετά την απελευθέρωση της πόλεως των Ιωαννίων 21.2.1913 από τον Τουρκικό ζυγό, αθλητικοί αγώνες. Το πόσο μεγάλο και χρήσιμο ήταν το πρώτο που ιδρύθηκε στα Γιάννενα Γυμναστήριο, για την αγωγή των παιδιών της Ηπείρου, φαίνεται και από την παρακάτω είδηση που δημοσιεύτηκε στην ίδια εφημερίδα «Ηπειρος».

Δευτέρα 6 Ιουλίου 1925. «Ο ένδοξος στρατηγός Τσιρογιάννης αναχωρών εντεύθεν δια την νέαν θέσιν του, ως διοικητής του Δ' Σ. Στρατού αφήνει όπισθεν του, Μεραρχίαν τελείως εκπαιδευμένην και άριστα κατηρητισμένην, δύο στρατιωτικά ΜΝΗΜΕΙΑ: Το Στρατιωτικόν Γυμναστήριον και τα Στρατιωτικά λουτρά, άτινα εσαείθα φέρουν τονομά του και την βαθειά εκτίμησιν και ευγνωμοσύνη του Ηπειρωτικού λαού».

Τώρα μετά λύπης μου σημειώνω ότι το αναφερόμενο εις την ανωτέρω είδηση της εφημ. «Ηπειρος» ΜΝΗΜΕΙΟ, μετετράπη δυστυχώς και το ανέχθηκε και ο πρότινος αποθανών Δήμαρχος Ιωαννιτών Σπύρος Κατσαδήμας, παλιός συναθλητής και φίλος μου στο Βόλεϋ Μπωλλ, σε χώρο όπου στοιβάζονται όλα τα παλαιά αυτοκίνητα του Δήμου. Δεν υπήρχε άλλος κατάλληλος χώρος για τα αυτοκίνητα του Δήμου και γκρέμισαν το αθλητικό αυτό ΜΝΗΜΕΙΟ της πόλης των Ιωαννίνων!!! Ο Σεβασμός στην ΠΑΡΑΔΟΣΗ και στα ΜΝΗΜΕΙΑ είναι εθνική ανάγκη, οφελεί και δεν βλάπτει. Προσοχή λοιπόν.

ΚΑΛΕΣ ΚΑΙ ΑΣΧΗΜΕΣ ΠΑΤΡΟΓΟΝΙΚΕΣ ΣΤΙΓΜΕΣ

Στα δύσκολα, τα τυραννικά και καταπιεστικά χρόνια της μαύρης Τουρκικής σκλαβιάς, της σκληρής δουλειάς δια τον επιούσιο και των μεγάλων κατατρεγμών στην Πυρσόγιαννη, στον όμορφο και διάφανο αυτό της ψυχής μου θησαυρό, οι καλές, οι διαλεχτές στιγμές και οι χρυσές μέρες, μια όαση, μια αχτίνα ελπίδας, μια άσπρη μέρα Θεού, ήσαν πολύ λίγες και δεν διαρκούσαν πολύ.

Εδώ μπορούμε αναζητώντας και ανακαλύπτοντας τις ιστορικές, πνευματικές και κοινωνικές πλευρές και τη ζωή της Πυρσόγιαννης να σημειώσουμε παρακάτω μερικές από τις λίγες καλές στιγμές που οι άνθρωποι Θεία Χάριτι είχαν τότε. **Τέτοιες καλές είχαν** Όταν η καλόγνωμη Μάνα έφερνε στη ζωή νέα βλαστάρια για συνέχιση του πατρογονικού δέντρου και της προσφοράς αγωνιστών στους απελευθερωτικούς αγώνες. Όταν οι γυναίκες έσπερναν τα χωράφια και φύτευαν νέα κλαράκια και έβλεπαν ολοκάθαρα τη χαρά της δημιουργίας. Όταν οι ίδιες γυναίκες με απόλυτη θρησκευτική ευλάβεια, σεβασμό και πίστη, άναβαν τα κανδήλια των Αγίων στις εκκλησίες και περιποιότανε τα πάλευκα, τα απέριπτα ξωκκλήσια και τα προσκυνητάρια του χωριού, αυτά που είναι παρήγορες ελπιδοφόρες πύλες τ' ουρανού όταν όλοι δίνανε το παρόν στους γάμους, στις χαρές και τα γιορτάσια του χωριού.

Όταν οι ασπρομάλληδες γέροντες, οι αγωνιστές και ήρωες αυτοί που δεν δημιουργήθηκαν από τους μύθους και τα παραμύθια, αλλά τους ανέδειξαν τα αδιαμφισβήτητα ιστορικά γεγονότα, προσπαθούσαν με πολύ δυσκολία να διατηρηθεί η ικμάδα, η τρυφερότητα, η ορθόδοξη πίστη στις καρδιές των συγχωριανών. Όταν για τη λευθεριά, αυτή τη ζωογόνο και πολυτιμη γύρι πολλοί προσέφεραν ολόκληρο το είναι τους. Όταν οι σοφοί διαφωτιστές δάσκαλοι δίδασκαν πως οι άνθρωποι ποτέ δεν πρέπει να αλλάζουν την ιστορία, αλλά η ιστορία να αλλάζει τον άνθρωπο. Όταν στα γραφικά τζάκια που ήταν εστία ποιήσεως, χαράς και τραγουδιού ακούγανε μικροί και μεγάλοι τα όμορφα παραμύθια, τις εθνικές πατριωτικές ιστορίες και αύξεναν τις γνώσεις πάνω στην ίδια πατρίδα και άνοιγαν νέες ελπίδες και ορίζοντες. Όταν οι λαϊκοί μαστόροι προσπαθούσαν να μην αλλοιωθεί ή να υποβαθμιστεί το παραδοσιακό περιβάλλον, να μη καταχωνιαστεί ο πολεοδομικός, ο αρχιτεκτονικός, ιστορικός, λαογραφικός και αισθητικός χαρακτήρας του χωριού. Όταν ο καθένας φρόντιζε να διατηρηθεί η χωριανή φυσιογνωμία, η πατρογονική κληρονομιά και να περάσει στα χέρια των νέων η παράδοση και η συνήθεια να σέβονται το παρελθόν και τη θυσία όλων εκείνων που μόχθησαν, αγωνίστηκαν και

δημιούργησαν τα μεγάλα υλικά και πνευματικά δημιουργήματα.

Αυτές και άλλες ίσως καλές στιγμές ήσαν την εποχή εκείνη. Πάρα πολλές όμως αμέτρητες, άσχημες και σκληρές στιγμές και μέρες ήταν στην κυριολεξία παράλληλα τότε στη ζωή του χωριού. Και τις άσχημες αυτές στιγμές τις δημιούργησαν η απολυταρχική, η τυραννική Τουρκοκρατία, οι καταδυναστές, οι βασανιστές, οι βάρβαροι κομιτατζήδες, οι κακοποιοί, οι αδίσταχτοι φορατζήδες, οι κλέφτες και άρπαγες των γεννημάτων, των οικιακών ζώων και των ανθρώπων. Θα περιορισθούμε να καταχωρίσουμε δύο μόνο περιστατικά αιχμαλωσίας, όπως τ' αναφέρουν οι ιστορικοί Ευρ. Σούρλας, Χρ. Ανδρεάδης, Αιχμαλωσία των αδελφών Κωσταντή και Τσιούνη Παγούνη.

Ο Τσιούνης Παγούνης, παππούς του Ευρ. Σούρλα από τη Μάνα του μαζί με τον αδελφό του Κωσταντή το 1881 απήχθησαν από ληστές. Λεπτομέρειαι της απαγωγής δημοσιεύθησαν τότε στις Ελληνικές εφημερίδες του Βουκουρεστίου Ρουμανίας από επιστολή του Παπαγιάννη προς τον αδελφό του, η οποία έχει ως εξής: «Εν Κονίτση της Ηπείρου 9-3-1881 εκατό (100) περίπου λησταιί εισελθόντες εις το χωρίο Πυρρογιάννη διηθύνθησαν εις κατοικίαν Κωστή Παγούνη, ούτος εν αρχή αντέστη γενναίως μετά του αδελφού του Τσιούνη. Είτα όμως ενδούς εις την θεωρίαν και την βίαν των ληστών ήνοιξαν, οπότε και συνέβαλον τους δύο αδελφούς οπισθόγκωνα και τους απήγαγον μέχρι της θέσεως Μιτσιοράβιανη. Και τον μεν Κωνσταντή απέλυσαν τον δε αδελφόν του Τσιούνη παρέλαβον μαζί των· ειδοποίησαν δε τον Κωνσταντή να ετοιμάσει 800 λίρας οθωμαν. χάριν της ζωής του αδελφού του».

Κατά περιωθειίας έκτοτε πληροφορίας έδωσαν δια την απελευθέρωση του Τσιούνη 250 λίρας και ότι εις την ληστείαν αυτήν πήραν μέρος οι Λιάκος και Στρατής από τη Βούρμπιανη και ο Λάζος από τη Σέλτση.

Αιχμαλωσία δύο Χριστιανών· «εν τη επαρχία Κονίτσης απαχθέντες αιχμάλωτοι υπό ληστών δύο Χριστιανοί απελευθερώθησαν αφού κατέβαλαν λίτρα 200 λίρες οθωμαν. Το γεγονός αυτό ενέπνευσε πανικόν στους κατοίκους της περιφερείας και την συγκοινωνία (Ε.535) 11-7-1903.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Κάποιοι είπαν: Α) «Δεν ξυπνά το χωριό αν δεν λαλήσει ο πετεινός». Για τα θέματα τα παραδοσιακά, για την πατρογονική λαογραφία και την ηθογραφία της Πυρσόγιαννης λάλησαν, είπαν και έγραψαν ανάλογα με το υλικό που βρήκαν και είχαν στη διάθεσή τους οι πάρα πάνω αναφερόμενοι συγγραφείς. Για να φθάσει σε ένα καλό σημείο αυτό το σημαντικό για το χωριό μας πνευματικό και πολιτιστικό έργο χρειάζονται μιμηταί και βοηθοί που πρέπει να ανοίξουν τις κασέλες και να φέρουν στο φως ότι παλιά και κατακίτρινα παραδοσιακά έγγραφα, χαρτιά, φωτογραφίες κ.λπ. είναι μέσα κρυμμένα. το φως θα τους δώσει λαμπρότητα, η δημοσίευση θα τα κάμει γνωστά και θα τα διαιωνίσει, αντίθετα η μούχλα και το σκοτάδι της κασέλας θα τα καταστρέψει, θα τα αφανίσει και Β) οι κάποιοι είπαν «αν δεν βρέξει στο χωριό άδειο μένει το ράφι, το αμπάρι». Αν λοιπόν όλοι και ο καθένας με τον τρόπο του δεν δουλέψει και δε βοηθήσει έστω και σαν μαστορόπαιδο για τη διατήρηση του πνευματικού παραδοσιακού πλούτου μας, θα μείνουν άδεια τα ράφια και τα αμπάρια των βιβλιοθηκών και της μνήμης μας, τα πάντα θα χαθούν.

Και τελειώνουμε το χωριανό τραγούδι:

«Στην πόρτα σου στ' αλώνι σου
βγήκα να σεργιανίσω
βγήκα να δω τις όμορφες
και πίσω να γυρίσω».

ΑΝΤΛΗΣΗ

- 1) Από τα περιοδικά ΑΡΜΟΛΟΪ, ΚΟΝΙΤΣΑ.
- 2) Από τις εργασίες του Ευριπίδη Σούρλα.
- 3) Από το αξιόλογο βιβλίο Πέτρο. Φρόντζου, η παιδεία κ.λπ.
- 4) Από τα μεστά βιβλία και εργασίες των λαογράφων, ιστορικών κ.λπ.
- 5) Αργύρη Πετρονιώτη, Χρ. Κωνσταντινοπούλου, Ν. Μούτσου κι Αγγελικής Χατζημιχάλη.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

49319

KON